

LATVIJA UN AUSTRUMEIROPA
Vēsturiskais fons (1939-1991)
Informācija – Fakti – Patiesība
Andrejs Mežmalis
atvaļināts flotiles admirālis

Šīs starptautiskās konferences moto ir „Patiesa vēstures izpratne – kopīgai nākotnei”. Tāpēc ir nepieciešams skatīties uz pagātni objektīvi, atdalot faktus no fikcijas un patiesību no propagandas, it sevišķi, ja mēs pārskatām to vēsturi, ko sabiedrībai piedāvājuši divi no vislielākajiem vēstures viltotājiem pasaulē – totalitārā Padomju Savienība un nacistiskā Vācija.

Baltijas valstis – “Spīlēs starp PSRS un Vāciju” (1920–1930). Pēc vairāku gadsimtu pakļautības vācu-krievu valdniekiem latviešu, somu, igauņu, lietuviešu un poļu nācijas beidzot atrada iespēju Krievijas revolūcijas laikā (1917–1920) atbrīvoties no važām. Latvija savu neatkarību deklarēja 1918.gada 18.novembrī. Neatkarības karu laikā (1917–1920), bieži karojot plecu pie pleca, Baltijas valstīm bija jācīnās arī pret vācu okupācijas spēkiem (Bermonta armiju). Bermonta armiju lielākoties veidoja tie vācu karavīri, kas bija palikuši Austrumeiropā pēc Pirmā pasaules kara, kā arī Baltijas vācieši, kuri tīkoja atgūt savu agrāko virskundzību Latvijā un Igaunijā. Baltijas valstīm bija jāaizstāvas arī pret iebrūkošo Krievijas lielinieku Sarkano armiju (1918–1920). Taču beidzot Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Polijas kopīgie spēki guva uzvaru, un 1920.gada 11.augustā Latvija un Krievija noslēdza miera līgumu, kurā rakstīts ***”.. Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, patstāvību un suverenitāti un labprātīgi un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām suverenām tiesībām, kuras piederēja Krievijai attiecībā uz Latvijas tautu un zemi, ...”*** Līdzīgus miera līgumus ar Padomju Krieviju noslēdza arī pārējās Baltijas valstis.

Pēc Pirmā pasaules kara sakautā Vācija un jaunizveidotā Padomju Savienība ar laiku atrada daudz kopīga un izlēma, ka tām ir izdevīgi kooperēties daudzās jomās, it sevišķi pēc tam, kad Staļins bija nostiprinājis savu totalitāro varu Padomju Krievijā un Hitlers bija ieviesis diktatorisko varu Vācijā. Padomju – nacistu kooperācija it sevišķi pastiprinājās 20.gs. 30.gadu beigās, ietverot ekonomisko partnerību, militāro sadarbību un dažādus slepenus līgumus. Šāds izkārtojums Padomju Savienībai deva ļoti nepieciešamās tehnoloģijas rūpniecību modernizācijai un Vācijai tik ļoti vajadzīgās izejvielas sava militārā spēka atjaunošanai. Paralēli tam abas valstis – staļiniskā Padomju Savienība un hitleriskā Vācija – bija iesaistītas politiskajā aģitācijā Baltijas valstīs. Pirms Otrā pasaules kara Baltijas valstis un Polija faktiski atradās spīlēs starp abām šīm diktatoriskajām lielvalstīm. Abas varas aktīvi „eksportēja” savas ”politiskās propagandas preces” uz Baltijas valstīm un Poliju, abiem diktatoriem bija vīzija iekļaut šīs jaunās un samērā trauslās valstis savās impērijās – Padomju Savienībā un Lielvācijā. Tāda bija tā laika politiskā realitāte, kas ļoti labi ilustrēta vienā no 30.gadu Latvijas avīzēm – Jāņa Dreslera karikatūrā, kas 1933.gada 23.decembrī publicēta avīzē „Jaunākās Ziņas” (skat. nākošā lpp.).

Celojošie tirgotāji: „Paņemiet, kundze, skaistus eglīšu izgreznojumus — pirmā prece.
 Namamāte: „Paldies! Ārzemju ražojumi man iznāk par dārgu!”

Lai sevi aizsargātu, Baltijas valstis un Polija meklēja garantijas gan pret slēptu, gan pret atklātu iejaukšanos savu valstu iekšējās lietās. Latvija bija pievienojusies Nāciju Līgai jau 1922.gada 22.septembrī un aktīvi meklēja drošības garantijas Rietumos un Austrumos. Šajā sakarībā 1932.gada 5.februārī Latvija parakstīja "Latvijas un Padomju Savienības neuzbrukšanas līgumu", ar kuru tika noteikts, ka visi konflikti tiks kārtoti miermīlīgā ceļā. Šis līgums atkārtoti apstiprināja arī 1920.gada 11.augusta „Miera līgumu starp Latviju un Krieviju” un pasludināja, ka Miera līguma noteikumi ir "nemainīgi un uz visiem laikiem” un ka tie veido stingrus pamatus starp abām valstīm – Latviju un Padomju Savienību.

Nacionālā izdzīvošana un autoritatīvās valdības. Globālā ekonomiskā krīze, kas aizsākās 1929.gadā Amerikas Savienotajās Valstīs un turpinājās 30.gados daudzviet pasaulē, atstāja iznīcinošu ietekmi uz Austrumeiropas valstīm – bezdarbnieku skaita pieaugums un sociālā neapmierinātība kļuva par auglīgu vidi galēji kreiso un galēji labējo grupējumu aktivitātēm. Šīs krīzes kalngals Latvijā tika sasniegts 1932.gadā. PSRS varas pieaugums un tās filozofija "eksportēt revolūciju” uz Eiropu un citviet bija īpaši jūtama tajās valstīs, kurām bija kopējas robežas ar Padomju Savienību – maza, bet ļoti aktīva kreisā spārna minoritāte Latvijā atbalstīja bolševismu un pauda varmācīgus aicinājumus gāzt esošo valdību, lai pārņemtu politisko varu savās rokās. Arī nacionālajam sociālismam Vācijā bija līdzīga ietekme tajās valstīs, kas atradās Vācijas pierobežā. Latvijā tas bija īpaši redzams baltvācu minoritātes vidē, kas atbalstīja Hitlera nacionālā sociālisma filozofiju, īpaši sākot ar 1933. – 1934.gadu un vēlāk, kad Hitlers bija pilnībā ieguvis diktatorisku politisko varu Vācijā. Daudzas citas Eiropas valstis jau agrāk jutās neaizsargātas pret šādām kreisā spārna ietekmēm un labāk izvēlējās pašas noformēt sava veida autoritārās varas, kādreiz pat ar bruņoto spēku palīdzību (1922.g. – Itālija; 1923.g. – Bulgārija, Spānija, Turcija; 1925.g. – Albānija; 1926.g. – Polija, Portugāle, Lietuva, kā arī Rumānija.). Šīs valstis nevēlējās pakļauties komunisma un Maskavas ietekmei. Saistībā ar sliktajiem saimnieciskajiem apstākļiem Eiropā Latvijas

valdība un Saeima kļuva arvien nespējīgas pieņemt valstiskus lēmumus un likumus, kas sekmētu globālās ekonomiskās krīzes nelabvēlīgo apstākļu risināšanu un likvidēšanu valstī. Šādā ekonomiskajā un politiskajā vidē valsts drošība un izdzīvošana bija galvenās tēmas Latvijas valstsvīru prātos.

Tajā laikposmā Latvijā bija vairāk nekā 100 politiskās partijas, kas padarīja pilnīgi neiespējamu lēmumu pieņemšanu par kādu politisko sadarbību, lai varētu risināt valsts problēmas ekonomiskajā krīzē. Papildus tam dažas no mazākajām partijām bija ļoti skaļas un pauda Padomju Savienības vai nacistiskās Vācijas ideoloģiju kā risinājumu. Lielais vairums Latvijas iedzīvotāju noraidīja gan krievu, gan vācu atbalstītāju ietekmes stiprināšanu, jo tikai pirms 15 gadiem latvieši bija karojuši pret abām valstīm, lai panāktu savu neatkarību. Ārpolitiski Latvija meklēja miermīlīgas līdzāspastāvēšanas garantijas no saviem lielajiem kaimiņiem, un 1934.gada 4.aprīlī tika panākta 1932.gada Latvijas – PSRS neuzbrukšanas līguma pagarināšana uz desmit gadiem līdz 1945.gada 31.decembrim. Līguma pagarinājums it kā deva garantijas mieram un stabilitātei abās valstīs un arī citur Austrumeiropā.

Politiskā situācija un stabilitāte Eiropā tomēr kļuva arvien sliktāka līdz ar Vācijas izvirzīšanos par militāri spēcīgu valsti, kā arī slepeno ciešo kooperāciju un sadarbību starp komunistisko Padomju Savienību un nacistisko Vāciju. Tāpēc nevar būt pārsteigums, ka Igaunijas Valsts prezidents Konstantīns Petss 1934.gada martā un Latvijas Ministru prezidents Kārlis Ulmanis 1934.gada maijā izsludināja ārkārtas situāciju abās valstīs un izveidoja autoritāras valdības katrs savā valstī. Kaut arī Latvijas Republikas Satversmes 62.pants dod tiesības Ministru kabinetam izsludināt ārkārtas stāvokli "ja valsti apdraud ārējais ienaidnieks vai ja valstī vai tās daļā ir izcēlies vai draud izcelties iekšējs nemiers, kurš apdraud pastāvošo valsts iekārtu, tad Ministru kabinetam ir tiesības izsludināt ārkārtas stāvokli, par to divdesmit četru stundu laikā paziņojot Saeimas prezidijam, kuram šāds Ministru kabineta lēmums nekavējoši jāceļ priekšā Saeimai", Ministru prezidents gāja soli tālāk un atlaida Saeimu ar Kara ministra, armijas, aizsargu un dažu lielāko politisko partiju atbalstu, līdz ar to nodibinot autoritāru varu. Šī raksta autors ir pārliecināts, ka arī Valsts prezidents Kviesis atbalstīja Saeimas atlaišanu, jo palika savā amatā līdz pat savas prezidentūras termiņa beigām. Kārļa Ulmaņa valdības gadi – laiks no 1934. Līdz 1940.gadam – vienmēr tiek pieminēts kā Latvijas *labie gadi*, jo tika stabilizēta ekonomiskā situācija, tika radītas jaunas darba vietas un valstī atgriezās labklājība. Ulmaņa valdība ir uzskatāma par ļoti maigu autoritāro varu, jo iepriekšējie likumi palika spēkā un tika ievēroti, bet kreiso un labējo ekstrēmistu aktivitātes tika ierobežotas; neviens iedzīvotājs netika prettiesiski ieslodzīts, neviens netika nošauts, un visi apcietinātie ekstrēmisti tika atlaisti brīvībā pēc īsa ieslodzījuma. Ulmanis iecēla par ministriem pieredzējušus cilvēkus no lielākajām politiskajām partijām, un valstī valdīja stabilitāte un nepieredzēts ekonomiskais uzplaukums.

Hitlers šajā laikā attīstīja ekspansionistisku Vācijas politiku un jau 1938.gadā bija pievienojis Vācijai Austriju un 1939.gadā okupējis Čehoslovākiju. Latvija arī šajā virzienā meklēja drošības garantijas un 1939.gada 7.jūnijā parakstīja Latvijas – Vācijas neuzbrukšanas līgumu. Šī līguma 1.pants nosaka, ka Latvija no vienas puses un Vācija no otras puses nekādā gadījumā vai apstākļos nekaros viena pret otru; tāpat, ja trešā

valsts uzbrūk vienai no līguma valstīm, tad otra līguma valsts nekādi neatbalstīs uzbrūkošo valsti.

Padomju Savienības un Vācijas kooperācija, sadarbība un plāni (1939.g.).

Padomju – vācu kooperācija un sadarbība notika ļoti lielos apmēros un ietvēra sevī pat sadarbības līgumu starp padomju čeku (NKVD) un vācu gestapo (SD).¹

Hitlers un Staļins. Abi diktatori viens otru apbrīvoja; viņi kooperējās un sadarbojās līdz 1941.g. jūnijam kad nacistiskā Vācija uzbruka savai agrākajai sabiedrotai Padomju Savienībai.

Padomju – vācu sadarbības kalngals tika sasniegts 1939.gada 23.augustā ar Molotova-Ribentropa pakta un šī pakta slepenā Papildus protokola parakstīšanu, kas faktiski izlēma Austrumeiropas likteni. Atskatoties pagātnē, tagad skaidri saskatāms Padomju Savienības vadītāja Staļina politiski operatīvais plāns izvērst un panākt Baltijas valstu, Somijas un Polijas okupāciju un aneksiju. Plānā paredzētie soļi bija šādi:

Pirmais. Noslēgt savstarpēju līgumu starp nacistisko Vāciju un PSRS, sadalot Austrumeiropu abu valstu starpā.

Otrais. Piespiest katru no mazajām valstīm Austrumeiropā (Somiju, Igauniju, Latviju un Lietuvu) noslēgt "savstarpējas palīdzības līgumu" ar Padomju Savienību, kas atļautu Sarkanās armijas karavīru izvietojumu katrā valstī.

Trešais. Apsūdzēt šīs mazās valstīs "savstarpējā palīdzības līguma" laušanā, pēc tam piestādot ultimātus katrai valstij, lai piespiestu tās atļaut neierobežotu Sarkanās armijas karavīru izvietojumu katrā valstī.

Ceturtais. Veikt invāziju un okupēt katru no šīm valstīm.

Piektais. Sarīkot "vēlēšanas", iecelt padomju "leļļu režīmu" un pēc tam anektēt katru no šīm valstīm, pievienojot tās Padomju Savienībai. Piezīme: Pirmais solis tika realizēts ar

---

¹ *The Soviet Story*. Edvīna Šņores filma (DVD); 2008.

Molotova-Ribentropa pakta parakstīšanu 1939.g. 23.augustā, kopā ar šī pakta slepeno protokolu, kas sadalīja Austrumeiropu starp Padomju Savienību un Vāciju.

Padomju-vācu virsnieku brāļošanās – 30. gados.

Staļins sagaida Ribentropu – 1939.g.

MOLOTOVA-RIBENTROPA PAKTA “SLEPENĀIS PAPILDUS PROTOKOLS”

Sakarā ar Vācijas un Padomju Sociālistisko Republiku Savienības neuzbrukšanas pakta parakstīšanu abu valstu pilnvarotie pārstāvji, kas parakstījuši šo paktu, sevišķi konfidenciāli apsprieda jautājumu par abu pušu interešu sfēru norobežošanu Austrumeiropā. Šīs apspriešanās rezultāts ir šāds:

1. Teritoriāli politiskas pārkārtošanās gadījumā pie Baltijas valstīm (Somijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas) piederīgos apvidos Lietuvas ziemeļu robeža ir vienlaikus Vācijas un PSRS interešu sfēra robeža. Lietuvas intereses attiecībā uz Viļņas apgabalu tiek abpusēji atzītas.

2. Teritoriāli politiskas pārkārtošanas gadījumā Polijas valstij piederīgos apvidos Vācijas un PSRS interešu sfēras aptuveni norobežo upju līnija: Nareva, Visla un Sana. Jautājumu, vai abu pušu interesēm atbilst neatkarīgas Polijas valsts saglabāšana un kādām jābūt tām robežām, galīgi varēs noskaidrot tīk tālākas politiskās attīstības gaitā.

Jebkurā gadījumā abas valdības šo jautājumu risinās draudzīgas saprašanas garā.

3. Eiropas dienvidaustrumos padomju puse uzsver PSRS intereses Besarābijā. Vācu puse apliecina savu pilnīgu politisko neieinteresētību šajā rajonā.

4. Abas puses šo protokolu turēs stingrā slepenībā.

Maskavā, 1939.gada 23.augusts

*Vācijas valdības vārdā
J. von Ribentrops
/ paraksts/*

*PSRS valdības uzdevumā
V. Molotovs
/paraksts/*

Ribentrops paraksta Vācijas valdības vārdā.

Molotovs paraksta PSRS valdības pilnvarojumā.

Geheimes Zusatzprotokoll.

Aus Anlass der Unterzeichnung des Nichtangriffsvertrages zwischen dem Deutschen Reich und der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken haben die unterzeichneten Bevollmächtigten der beiden Teile in streng vertraulicher Aussprache die Frage der Abgrenzung der beiderseitigen Interessensphären in Osteuropa erörtert. Diese Aussprache hat zu folgenden Ergebnis geführt:

1. Für den Fall einer territorial-politischen Umgestaltung in den zu den baltischen Staaten (Finnland, Estland, Lettland, Litauen) gehörenden Gebieten bildet die nördliche Grenze Litauens zugleich die Grenze der Interessensphären Deutschlands und der UdSSR. Hierbei wird das Interesse Litauens am Wilnaer Gebiet beiderseits anerkannt.

2. Für den Fall einer territorialpolitischen Umgestaltung der zum polnischen Staate gehörenden Gebiete werden die Interessensphären Deutschlands und der UdSSR ungefähr durch die Linie der Flüsse Narew, Weichsel und San abgegrenzt.

Die Frage, ob die beiderseitigen Interessen die Erhaltung eines unabhängigen polnischen Staates erwünscht erscheinen lassen und wie dieser Staat abzugrenzen wäre, kann endgültig erst im Laufe der weiteren politischen

SLEPENAIS PAPILDUS PROTOKOLS 1939.g. 23.augustā

Entwicklung geklärt werden. beide
In jedem Falle werden bei Regierungen diese Frage im Wege einer freundschaftlichen Verständigung lösen.

3) Hinsichtlich des Südostens Europas wird von sowjetischer Seite das Interesse an Besarabien betont. Von deutscher Seite wird das völlige politische Desinteresse an diesen Gebieten erklärt.

4) Dieses Protokoll wird von beiden Seiten streng geheim behandelt werden.

Moskau, den 23. August 1939.

Für die Deutsche Reichsregierung   In Vollmacht der Regierung der UdSSR:

Ribbentrop   *Molotov*

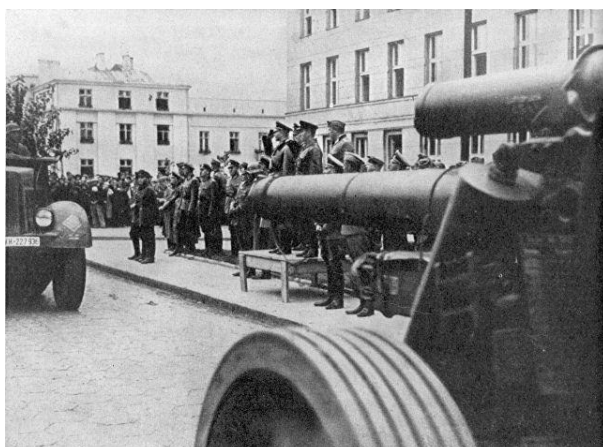
Otrais pasaules karš. Nedēļu vēlāk, 1939.g. 1.septembrī, pēc tam kad PSRS un Vācija bija parakstījušas Molotova-Ribentropa paktu, Vācija iebruka Polijā. 3.septembrī Vācijai ultimātu nodeva Lielbritānija – ja Vācija nepārtrauc kara darbību un neizvāc savas armijas daļas no Polijas līdz plkst. 11.00 (britu vasaras laiks), tad tiks uzskatīts, ka karš ir iestājies starp Lielbritāniju un Vāciju. Hitleris nemaz nereaģēja uz šo ultimātu, bet aizbrauca uz Poliju. Tajā pašā dienā vācu zemūdene ar torpēdām uzbruka pasažieru kuģim "Athenia" un kara darbība bija iestājusies starp Lielbritāniju un Vāciju. Tajā pašā dienā karu Vācijai pieteica Francija, un Otrais pasaules karš bija sācies.² PSRS iebruka Polijā 17.septembrī, laužot PSRS-Polijas 1939.gada 5.maijā parakstīto neuzbrukšanas līgumu; PSRS un Vācija jau pilnībā bija okupējušas Poliju 23.septembrī, un abi okupanti noturēja uzvaras parādi Brestļitovskā (tagad Bresta). Nākošais kopīgais solis PSRS un Vācijai bija sadalīt "kara laupījumu" – Poliju. PSRS bija ļoti ieinteresēta dabūt "brīvas rokas" Somijā, Baltijas valstīs un Besarābijā. Tātad bija jānoslēdz robežlīgums abu uzbrucēju starpā, kas sadalītu Austrumeiropu starp PSRS un Vāciju.

² Alfreds Bērziņš. 1939. New York, 1976; 176-177 lpp.

Pēc Molotova-Ribentropa pakta slepenā papildus protokola parakstīšanas 1939.g. 23.augustā, Vācija un Padomju Savienība jau mēnesi vēlāk (1939.g. 23.sep.) bija pilnībā okupējušas Poliju.

Die Parade deutscher und sowjettruffischer Truppen in Brest-Litowf.
• Nachdem der Kommandierende General des deutschen Armeekorps in Brest-Litowf mit dem sowjettruffischen Bevollmächtigten Borowenfski alle Einzelheiten der zu befestigenden Demarkationslinie besprochen hatte, fand eine gemeinsame Parade von deutschen und sowjettruffischen Truppen statt.

Source/Quelle: "Der große deutsche Feldzug gegen Polen", Verlag A. Franz Göth & Sohn, Wien, 1940

Kopīgā krievu-vācu "uzvara pār Poliju" – parāde Brestļitovskā 1939.gada 23.septembrī.

Piecas dienas vēlāk, 1939.gada 28.septembrī, Maskavā PSRS un Vācija parakstīja "Robežu un draudzības līgums" un abu sabiedroto kooperācija un sadarbība turpinājās.

VĀCU-KRIEVU ROBEŽU UN DRAUDZĪBAS LĪGUMS

Atsauce: Documents on Nazi-Soviet Cooperation 1939-1941, Yale University webpage.

Vācijas valdība un PSRS valdība uzskata to kā vienīgi viņu pienākumu, pēc agrākās Polijas valsts sabrukuma atjaunot mieru un kārtību tajās teritorijās un apliecināt tur dzīvojošiem

iedzīvotājiem miermīlīgu dzīvi saskaņā ar viņu nacionālo raksturu. Lai to sasniegtu, viņi ir vienojušies sekojošam:

I PANTS. *Vācijas valdība un PSRS valdība nosaka savas atsevišķās nacionālo interešu robežas agrākās Polijas valsts teritorijā ar to līniju, kas atzīmēta klāt pieliktā kartē, kas tiks sīkāk aprakstīta papildus protokolā.*

II PANTS. *Abas puses atzīst abu pušu nacionālo interešu robežas, kas noteiktas I pantā, kā galīgās un noraidīs jebkādas trešās varas iejaukšanos šajā darījumā.*

III PANTS. *Vajadzīgo publiskās administrācijas reorganizāciju rietumos no I pantā noteiktās līnijas ievieš Vācijas valdība un austrumos no šīs līnijas PSRS valdība.*

IV PANTS. *Vācijas valdība un PSRS valdība uzskata šo darījumu, kā stingrus pamatus progresīvai draudzības sadarbības attīstībai starp abām tautām.*

V PANTS. *Šis līgums tiks ratificēts un ar tā ratifikāciju rakstiem apmainīsies Berlīnē, cik ātri iespējams. Līgums stājas spēkā ar parakstīšanas brīdi.*

Apstiprināts divās - vācu un krievu - valodās.

Maskavā, 1939.g. 28.sptembrī

Vācijas valdības vārdā: J. Ribentrops

PSRS valdības pilnvarojumā: V. Molotovs

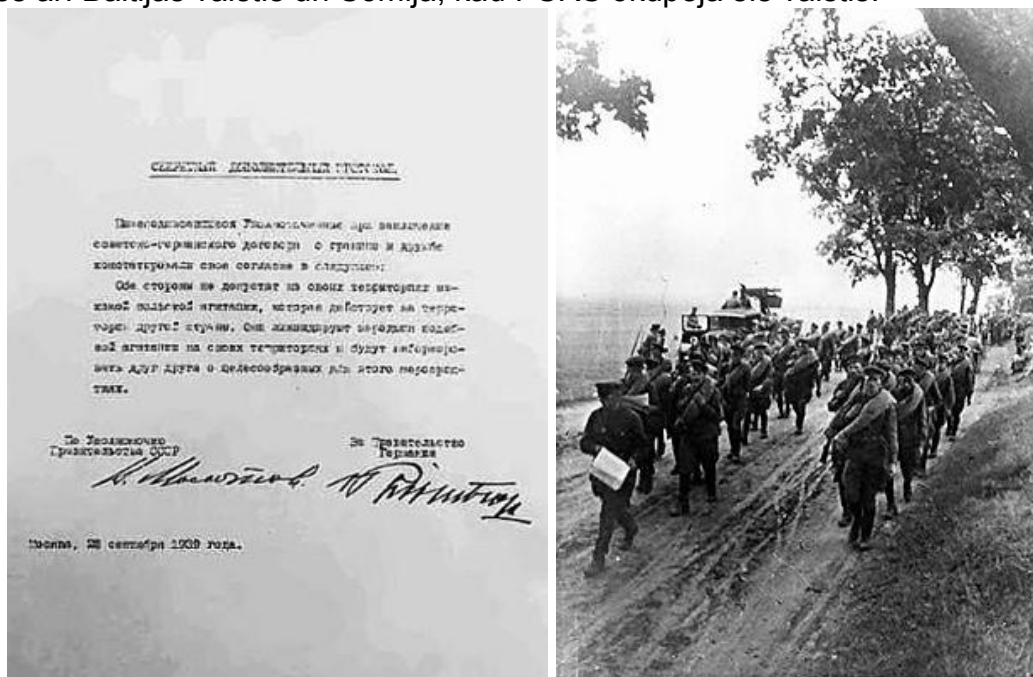

„Robežu un draudzības līgums” iekļāva arī karti (redzama kreisajā pusē) ar Staļina un Ribentropa parakstiem. Kartē skaidri redzama Polijas sadale, ar ko Vācija „atdod” Baltijas valstis un Poliju PSRS.

Vācijas – PSRS „Robežu un draudzības līgums” bija it sevišķi svarīgs Staļinam, lai nebūtu nekādu pārpratumu ar nacistisko Vāciju (Hitleru), jo Staļinam jau bija sagatavoti plāni Somijas un Baltijas valstu (Igaunijas, Latvijas un Lietuvas) okupācijai un aneksijai. Šīs kartes svarīgumu skaidri apliecina tas, ka Staļins to parakstīja personīgi. Šī karte saliedēja savstarpējo saprašanos starp abiem diktatoriem un apliecina, ka Somija un Baltijas valstis tiešām atradās PSRS interešu sfēras lokā, kā tas bija pateikts Molotova-Ribentropa paktā.

PSRS – Vācijas „poļu apspiešanas līgums”. Papildus PSRS – Vācijas ”Robežu un draudzības līgumam” abas puses 1939.gada 28.septembrī parakstīja slepenu papildus protokolu (skat. zemāk), kas tiešā veidā bija domāts poļu tautas apspiešanai. Šis dokuments pats par sevi ir pierādījums kara laika noziegumam un noziegumam pret cilvēci; šis dokuments deva ”zaļo gaismu” arī Staļinam, lai vēlāk varētu barbariski izrīkoties arī Baltijas valstīs un Somijā, kad PSRS okupēja šīs valstis.

Augšējais dokuments (kreisajā pusē) ir "PSRS-Vācijas līgums poļu tautu apspiešanai".
Foto (labajā pusē) parāda Padomju armiju iesoļojot Polijā 1939.gada 17.-23.septembrī.

SLEPENAIS PAPILDUS PROTOKOLS POĻU TAUTAS APSPIEŠANAI (28.09.1939)

Atsauce: Documents on Nazi-Soviet Cooperation 1939-1941, Yale University webpage.

Apakšā parakstījušies pilnvarotie, pēc vācu-krievu robežlīguma noslēgšanas, ir deklarējuši savu vienošanos par sekojošo:

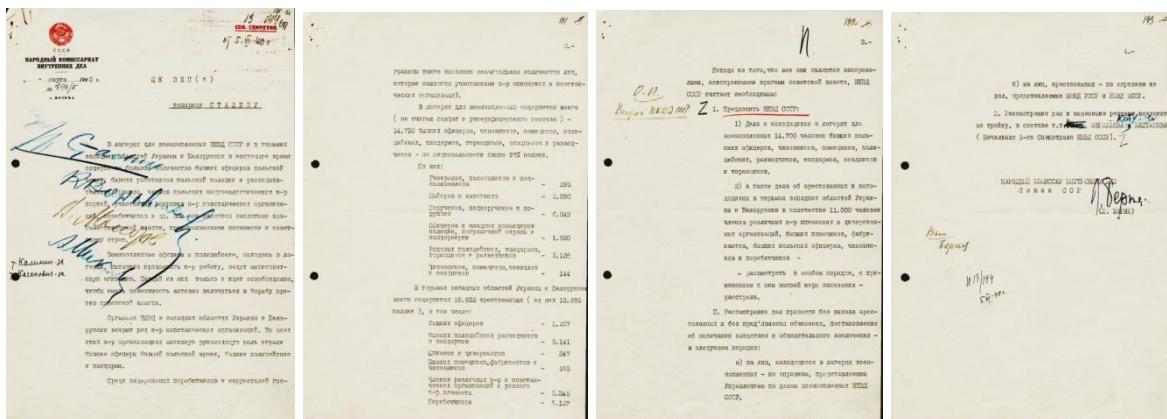
Abas puses nepieļaus savās teritorijās no poļu puses jebkādu aģitāciju, kas iespaido otras puses teritoriju. Abas puses apspiedīs savās teritorijās jebkuras aģitācijas iesākšanos un informēs otru pusi par piemērotiem līdzekļiem šīm vajadzībām.

Maskavā, 1939.gada 28.septembrī

Vācijas valdības vārdā: J. Ribentrops

PSRS valdības uzdevumā: V. Molotovs

PSRS slepkavības Polijā. Lai veiktu apspiešanu un panāktu pilnīgu poļu tautas pakļaušanu PSRS okupētajās teritorijās, visaugstāk stāvošie PSRS valdības vadoņi pieņēma lēmumu nošaut visus poļu virsniekus un vadošus amatus ieņemošos poļus, kuri atradās padomju rokās NKVD kara gūstekņu nometnēs. Čekas (NKVD) priekšnieks Lavrentijs Berija nošaušanai sastādīja ieteikuma dokumentu, kuru ar saviem parakstiem apstiprināja Staļins, Molotovs, Vorosilovs, Mikojans, Kaļiņins un Kaganovičs. Šie padomju valstsvīri patiesībā no saviem krēsliem Maskavā diriģēja masu slepkavības, kā to liecina viņu piekrišanas paraksti uz NKVD priekšnieka Berijas sagatavotā dokumenta.

NKVD (KGB) priekšnieka Berijas 1940.g. 5.martā sagatavotais dokuments par poļu virsnieku un poļu elites nošaušanu. Piekrišanas paraksti: Staļins, Molotovs, Vorošilovs, Mikojans, Kaļiņins un Kaganovičs.

1940.g. 5.marta Lavrentija Berijas sagatavotais ieteikums nošaut Polijas armijas un policijas virsniekus, kas atradās PSRS gūstekņu nometnēs.³

PILNĪGI SLEPENI

No PSRS Komunistu partijas centrālās komitejas biedram Staļinam.

NKVD gūstekņu nometnēs un Ukrainas un Baltkrievijas rietumu teritorijās atrodas liels skaits agrāko Polijas armijas virsnieku, agrāko Polijas policijas virsnieku un izlūkdienesta aģentūru darbinieki, Poļu nacionālistu k-r (kontrrevolucionāristi) partijas biedri, dalībnieki k-r pagrīdes organizācijās, pārbēdzēji, un tā tālāk. Visi no viņiem ir nesamierināmi ienaidnieki padomju varai un ir pilni ar naidu pret padomju sistēmu.

Kara gūstekņi un policisti, kas atrodas nometnēs, mēģina turpināt k-r darbu un vada pretpadomju agitācijas. Katrs no viņiem vienkārši gaida lai būtu atbrīvots, lai tad varētu būt iespēja aktīvi pievienoties kaujai pret padomju varu.

NKVD aģenti rietumu Ukrainas un Baltkrievijas izvietojumos ir atklājuši vairākus k-r dumpinieku organizācijas. Katrā gadījumā no šīm k-r organizācijām agrākie Polijas armijas un policijas virsnieki ir spēlējuši aktīvas vadošās lomas.

Starp aizturētiem pārbēdzējiem un pretvalstiskajiem - (seko ieslodzīto grupu saraksts uz 2. un 3. lpp).

L. Berija paraksts (4. lpp)

Piezīme: Paraksti (1. lpp), kas piekrīt lai nošautu: Staļins, Vorošilovs, Molotovs, Mikojans.

Paraksti dokumenta malīnā, kas piekrīt lai nošautu: biedrs Kaļiņins un biedrs Kaganovičs.

Dokuments liecina, ka Padomju Savienībā visaugstākie valsts vadītāji bija iesaistīti masu slepkavības plānošanā un deva savu piekrišanu šādas masu slepkavības izpildei. Daudzu gadu desmitu garumā šie dokumenti tika slēpti, tas nozīmē, ka pēckara gados un arī vēlākajā laikā PSRS vadošās personas ar savu klusēšanu par šiem noziegumiem ir bijušas "līdzdalībnieki noziegumā pēc fakta" (*accomplices in crime after the fact*). Pēc Rietumvalstu tiesiskās izpratnes, ja šīm personām bija zināma šī informācija, bet to slēpa, tad līdz ar to arī viņi ir pieskaitāmi noziedznieku ierindai.

³ Allen Paul. *Katyń*. Warsaw, 2007, 2010. (Māras Poļakovas tulkojums latviešu valodā). Rīga, 2011; 555-558 lpp.

возврату в течение 24 часов (Пост. ПБ ЦК от 5.V.27 г., пр. № 100, п. 5)
 часть Особого Сектора ЦК

СТРОГО СЕКРЕТНО
 (из 0.12)

Союзная Коммунистическая Партия (большевиков). ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

№ П13/144. Топ. В. Р. и. л.

1 марта 1990 г.

Выписка из протокола № 13 заседания Политбюро ЦК от 193 г.

Решение от 5.V.30 г.

144.- Инициатива НКВД СССР.

1. Предложить НКВД СССР:

14.700 человек бывших польских офицеров, чиновников, помещиков, полицейских, разведчиков, калдармов, осадников и тером-жиков.

2) а также дела об арестованных и находящихся в тюрьмах западных областей Украины и Белоруссии в количестве 11.000 человек членов павличных К-Р, вишневских и диверсионных организаций, бывших помещиков, фабрикантов, бывших польских офицеров, чиновников и перебежчиков - рассмотреть в особом порядке, с применением к ним высшей меры наказания - расстрела.

II. Рассмотрение дел провести без вызова арестованных и без предъявления обвинения, постановления об окончании следствия и обвинительного заключения - в следующем порядке: а) на лиц, находящихся в лагерях военно-политических - по справкам, представляемым Управлением по делам военнопленных НКВД СССР, б) на лиц, арестованных - по справкам из дел, представляемых НКВД УССР и НКВД БССР.

III. Рассмотрение дел и вынесение решения возложить на тройку, в составе т.г. Меркулова, Кабулова и Ишткова (начальник 1-го Спецотдела НКВД СССР).

СЕКРЕТАРЬ ЦК

С подлинным верно
 Главный государственный архив
 Российской Федерации

Р.П.Ихон

Augšā (kreisajā pusē): PSRS 1939.g. 5.marta dokuments – lēmums nošaut visus poļu virsniekus.
 Augšā (labajā pusē): Vācu propagandas plakāts parāda PSRS NKVD masu eksekūcijas.⁴

Kreisajā pusē: PSRS propagandas plakāts rāda, ka PSRS palīdz saviem slāvu brāļiem (poļiem).
 Labajā pusē: Viena no atklātajām Katiņas vietām, kur poļu masu slepkavības veica PSRS NKVD.
Piezīme: Vācieši vēlāk darīja to pašu, slepkavojot ebrejus Austrumeiropas valstīs.

⁴ Plakāts samērā precīzi atspoguļo metodi kādu pielietoja poļu virsnieku slepkavošanā – divi čekisti tur, kamēr trešais iešauj no aizmugures galvas-mugurkaula daļā, kas pārlauž mugurkaulu, pēc tam lodei iznākot laukā no galvas kausa caur deguna, acu vai mutes iedobumiem. *The Katyn Massacre*. Warsaw, 2010; 44 lpp.

Krievu – vācu sadarbības turpināšanās. Ar PSRS – Vācijas "Robežu un draudzības līguma" parakstīšanu, kas bija saistīta ar Molotova-Ribentropa paktu, PSRS (Staļinam) bija brīvas rokas darīt, ko vien vēlas Baltijas valstīs, Somijā un Besarābijā. Staļina nākamais solis bija piespiest augšminētās "upuru valstis", lai tās pieļauj izvietot Sarkanās armijas karavīrus savās valstīs. Kamēr Staļins un viņa biedri precizēja savus mērķus, jau 1939.gada oktobrī bija sagatavots Baltijas valstu iedzīvotāju slepkavošanas un deportāciju plāns, kas Baltijas valstīs tika realizēts 1941.gadā. Starplaikā krievu – vācu kooperācija turpinājās ar dažādiem līgumiem, tostarp arī ar deklarāciju, kurā abi sabiedrotie mēģināja uzvelt Otrā pasaules "kara turpināšanās vainu" Lielbritānijai un Francijai (skat. zemāk).

Vācijas valdības un PSRS valdības 1939.gada 28.septembra deklarācija

Atsauce: Documents on Nazi-Soviet Cooperation 1939-1941, Yale University webpage.

Pēc tam, kad Vācijas valdība un PSRS valdība šodien ar līguma parakstīšanu ir noteikti nokārtojušas problēmas, kas bija radušās līdz ar Polijas valsts sabrukšanu, un ir līdz ar to radušas drošu pamatu ilgstošam mieram Austrumeiropā, tās abas pauž savu pārliecību, ka tas būtu visu tautu interesēs izbeigt karu, kas pašlaik notiek starp Vāciju no vienas puses un Angliju un Franciju no otras puses. Abas valdības tāpēc virzīs savas kopējās pūles, kopīgi ar citām draudzīgām varām, ja tāda iespēja rastos, lai sasniegtu šo mērķi cik ātri iespējams. Tomēr, ja abu valstu centieni paliek bez panākumiem, tad tas demonstrētu to faktu, ka Anglija un Francija ir atbildīgas par kara turpināšanos, tādā gadījumā, ja karš turpinās, Vācijas un PSRS valdības iesaistīsies savstarpējās konsultācijās par nākošajiem soļiem, kas būtu sperami.

Maskavā, 1939.gada 28.septembrī

Vācijas valdības vārdā: J. Ribentrops

PSRS valdības uzdevumā: V. Molotovs

Ļoti intensīva savstarpējā sadarbība un kooperācija starp Vācijas un PSRS bruņotajiem spēkiem 1939.gadā ir labi atspoguļota zemāk redzamajās fotogrāfijās.

Vācu – krievu sadarbība un kooperācija iesākās jau 30. gados un vienu no augstākajiem punktiem sasniedza pēc kopīgi veiktās Polijas okupācijas 1939.gada septembrī. Kopīgie militārie pasākumi ar lielu vērienu turpinājās ar Vācijas invāziju Francijā, Beļģijā, un citur Eiropā un ar PSRS okupāciju Baltijas valstīs.

Vācu – krievu daudzveidīgā sadarbība tika paplašināta pirmajā kara gadā, jo pēc Polijas okupācijas abām sabiedrotajām diktatoriskajām valstīm tagad bija kopīgas robežas, kas atviegloja šo sadarbību, kā to liecina, piemēram, sazināšanās 1939.gada 28.septembrī (skat. zemāk).

Reiha Ārlietu ministrs PSRS Tautu komisāru padomes priekšsēdētājam (Molotovam)

Maskavā, 1939.gada 28.septembrī.

Priekšsēdētāja kungs, man ir tas gods apliecināt, ka esmu saņēmis Jūsu vēstuli šodien, kurā Jūs sniežat man sekojošo:

„Atsaucoties uz mūsu sarunām, man ir tas gods apstiprināt šeit, ka PSRS valdība ir a mieru uz tiem pamatiem un vispārējo politisko saprašanos, ko mēs sasniedzām, veicināt ar visiem līdzekļiem tirdzniecības attiecības un preču apmaiņu starp Vāciju un PSRS. Tam nolūkam abas puses noformēs ekonomisku programmu, kuras ietvaros Padomju Savienība piegādās Vācijai izejvielas, par kurām Vācija tāpat veiks kompensāciju, piegādājot ražotas preces ilgstoša laika posmā. Abas puses ieplānos šo ekonomisko programmu tādā veidā, lai vācu-padomju preču apmaiņa atkal sasniegtu to visaugstāko apjomu, kāds bija sasniegts pagātnē. Abas valdības tūlīt izdos vajadzīgās direktīvās minēto lietu iedzīvināšanai un nokārtos sarunas un novedīs tās līdz nobeigumam cik ātri iespējams.”

Vācijas valdības vārdā, es esmu vienisprātis ar šo komunikē un Jūs informēju, ka Vācijas valdība arī spers vajadzīgos soļus šim nolūkam.

Pieņemam, priekšsēdētāja kungs, manu visaugstākās cieņas atjaunotu apliecinājumu.

von Ribentrops

Kopējā Polijas okupācija bija pārliecinoša militāra un politiska partnerība starp Vāciju un Padomju Savienību. Dažādās diplomātiskās sarakstes skaidri norāda, ka abas valstis bija nolēmušas turpināt šo partnerību, it sevišķi saistībā ar notiekošo karu Rietumos un plānoto Padomju Savienības invāziju un okupāciju Somijā un Baltijas valstīs. Turklāt augšminētie dokumenti skaidri norāda, ka vāciešiem un krieviem jau bija cieši komerciālie un cita veida darījumi arī agrāk – 30.gados, un ka viņu nākotnes komerciālās kooperācijas mērķis bija to noformēt tādā veidā, **„lai vācu – padomju preču apmaiņa atkal sasniegtu to visaugstāko apjomu, kāds bija sasniegts pagātnē.”** Tas ietver arī preces, kas vajadzīgas vācu kara mašīnērijai, piemēram, nafta, kā tas ir redzams no zemāk citētā komunikē:

Reiha Ārlietu ministrs PSRS Tautu komisāru padomes priekšsēdētājam (Molotovam)

KONFIDENCIĀLI

Maskavā, 1939.gada 28.septembrī

Priekšsēdētāja kungs:

Man ir tas gods apliecināt Jūsu vēstules saņemšanu šodien, kurā Jūs dariet man zināmu sekojošo:

„Īstenojot manu šodienas vēstuli, saistībā ar kopīgu ekonomiskās programmas formulēšanu, PSRS valdība nodrošinās, lai vācu tranzīta satiksme uz un no Rumānijas caur Augšējās Silēzijas-Lembergā-Kolomejas dzelzceļa līniju tiks veicināta visos veidos. Abas valdības ierosināto tirdzniecības sarunu rāmjos veic darījumus bez kavēšanās šī tranzīta satiksmes nodrošināšanai. Tas pats attieksies uz vācu tranzīta satiksmi uz un no Irānas, uz un no Afganistānas, kā arī uz un no valstīm Tālajos Austrumos.”

„Turklāt, PSRS valdība deklarē, ka tā ir gatava papildus tam naftas daudzumam, par ko bija vienošanās agrāk vai par ko būtu vienošanās nākotnē, piegādāt papildus naftu atbilstoši gadskārtējai Drohobica un Boislavas naftu rajonu produkcijai, ar nosacījumu, ka puse no šī apjoma tiks nogādāta Vācijai no šiem minētiem rajoniem un otra puse no PSRS naftas

rajoniem. Kā atlīdzību par šo naftas piegādi, PSRS ir gatava saņemt akmeņogles un tērauda caurules.”

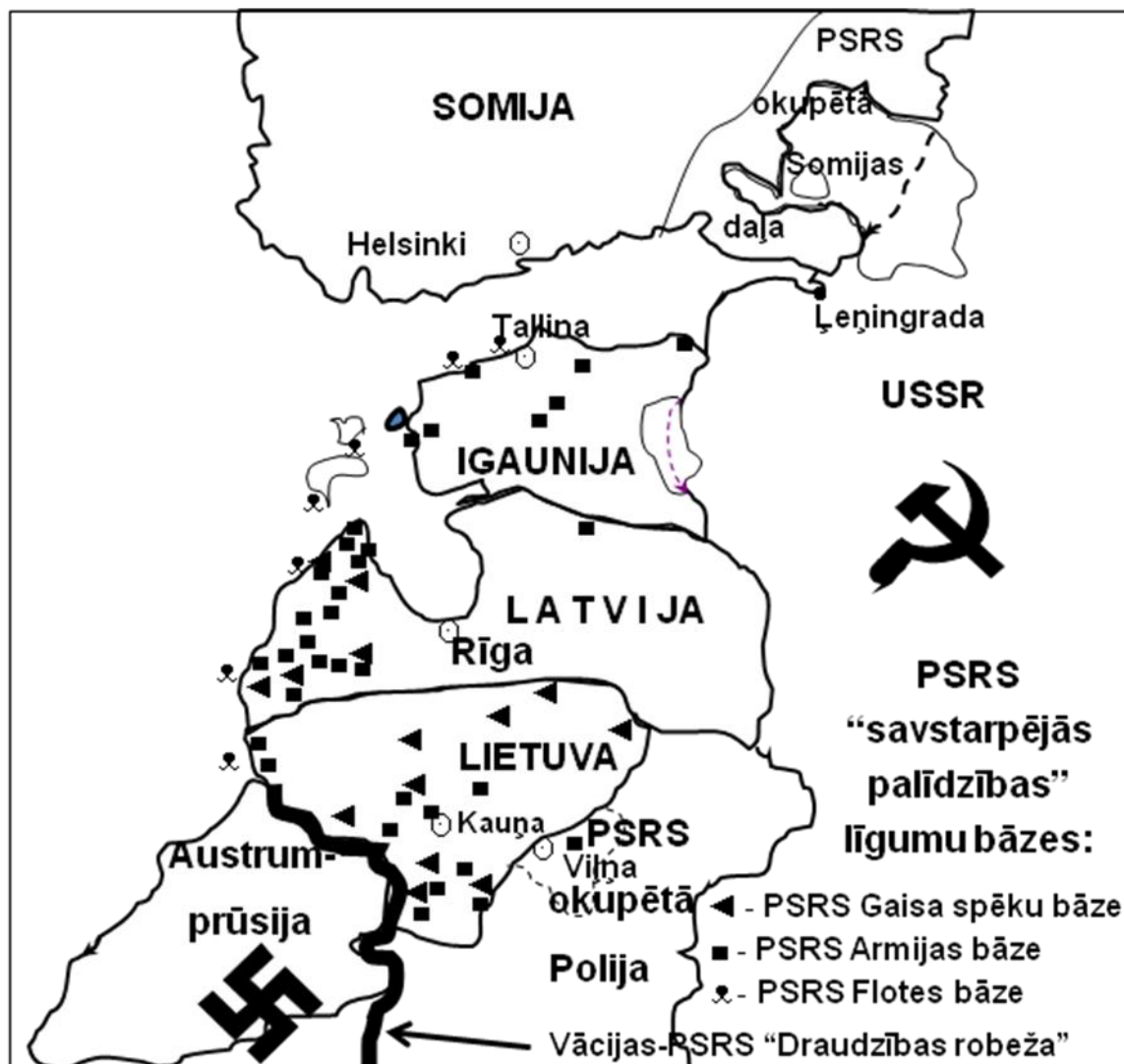
Ar gandarījumu es pievēršu šim komunikē uzmanību un piekrītu tam Vācijas valdības vārdā. Pieņemam, priekšsēdētāja kungs, mana visaugstākā apliecinājuma atjaunotu apliecinājumu.
VON RIBENTROPS

Staļins uzspiež "Savstarpējās palīdzības līgumu" Baltijas valstīm. Otrajam pasaules karam izvēršoties jau pilnā sparā Rietumeiropā, Staļins nekavējās tūdaļ spert savu nākošo soli – uzspiest "savstarpējās palīdzības līgumu" katrai no Baltijas valstīm un Somijai. Sarunas starp PSRS un Latviju iesākās 1939.g. 2.oktobrī. Kad latviešu delegācija (Munters un Kociņš) ieradās Kremlī, Staļins pateica viņiem sekojošo: **„Ja mēs vienosimies, ir ļoti labas izredzes komerciāliem un ekonomiskiem darījumiem. Austrija, Čehoslovākija un Polija kā valstis ir jau pazudušas no kartes. Citas arī var pazust. Kas tika nolīgts 1920.gadā, nevar palikt spēkā mūžīgi. Pēteris Lielais gādāja par to, lai mums būtu pieeja jūrai. Pašreiz, mums tādas nav, un šāds stāvoklis nevar turpināties.”**⁵ Tātad Staļins pamatā pateica – dariet, kā es jums lieku vai arī Latvija no kartes pazudīs. Beidzot pēc šiem tiešajiem draudiem Baltijas valstis parakstīja Staļina uzspiestos līgumus – Igaunija 27.septembrī, Latvija 5.oktobrī un Lietuva 10.oktobrī. Somija atteicās parakstīt šādu līgumu un sešas nedēļas vēlāk, 1939.gada 30.novembrī, Padomju Savienības karaspēks iesoļoja Somijā. Taču krievi Somijā sastapās ar stipru pretestību. Somi bija labi sagatavojušies šādam gadījumam, bija ziedojuši laiku, resursus un apmācījuši savus karavīrus, tāpēc PSRS nevarēja sasniegt savu mērķi – pilnīgu Somijas okupāciju. Ir dzirdētas dažādas spekulācijas – vai Baltijas valstīm vajadzēja vai nevajadzēja pretoties "PSRS pirmajai okupācijai" – PSRS militāro bāzu iekārtošanai šajās valstīs saskaņā ar "savstarpējās palīdzības līgumu". Baltijas valstīm nebija zināms Molotova-Ribentropa līguma slepenais papildus protokols. Ja tas būtu bijis zināms, ir liela iespēja, ka Baltijas valstis būtu kopīgi pretojušās PSRS līdzīgi kā to darīja Somija. Papildus vēl jāatzīmē, ka "Savstarpējais palīdzības līgums" starp Latviju un PSRS skaidri norādīja, ka PSRS turpinās respektēt Latvijas – Krievijas Miera līgumu, kas tika noslēgts 1920.gada 11.augustā. "Savstarpējais palīdzības līgums" (4.pants) taču it kā skaidri pateica, ka **abas līgumslēdzējas puses neveidos nekādas partnerības vai koalīcijas, kas ir vērstas pret vienu no šī līguma pusēm, kas ir parakstījušas šo līgumu.** Tātad PSRS bija laužusi šo "savstarpējās palīdzības līgumu" jau pirms tā bija to parakstījusi. Kā zināms, 1939.gada 23.augustā PSRS jau bija parakstījusi Molotova-Ribentropa pakta slepeno papildus protokolu, kas bija tieši vērstas pret Baltijas valstīm, Poliju un Somiju. Raugoties no starptautisko tiesību normām, PSRS un Vācija ar saviem rupjajiem gājieniem abas kopīgi bija izdarījušas "noziegumu pret mieru"; abas valstis kopīgi bija iesākušas un izraisījušas Otro pasaules karu. Staļins tagad spēra savu otro soli – ar "savstarpējās palīdzības līguma" parakstīšanu un PSRS karavīru izvietojumu Baltijas valstu teritorijās.

---

⁵ Ilgonis Upmalis, et al. *Latvija Padomju Militaristu Vara*. Rīga, 2011; 28 lpp.

Pēc tam, kad Padomju Savienība bija uzspiedusi "savstarpējos palīdzības līgumus" Baltijas valstīm, 1939.gada 30.novembrī Sarkanā armija uzbruka Somijai.

Paralēli šiem "palīdzības līgumiem" padomju vadoni jau gatavoja genocīda plānus, lai varētu brutāli likvidēt desmitiem tūkstošu miermīlīgus Baltijas valstu iedzīvotājus. Konkrēti tas bija Padomju Savienības NKVD "1939.gada 11.oktobra Slepnaiss Deportācijas Plāns Nr. 001223", ko sagatavoja tikai sešas dienas pēc tam, kad PSRS bija parakstījusi „savstarpējo palīdzības līgumu” ar Latviju. Šo plānu NKVD izmantoja iedzīvotāju deportācijās un slepkavībās, kad notika PSRS NKVD organizētās izsūtīšanas 1941.gada jūnijā, deportējot latviešus, igauņus un lietuviešus uz Sibīriju. Vai Vācija zināja par PSRS (Staļina) plāniem Baltijas valstīs? Dažas liecības liek domāt, ka zināja, jo, pirms vēl nebija beidzies karš ar Poliju, Hitlers deva slepenu rīkojumu Himleram steidzami organizēt vācu un baltvācu evakuāciju no Igaunijas un Latvijas. Pēc Vācijas iestāžu ziņām Igaunijā dzīvoja 16 000 vāciešu, bet Latvijā – 70 000. Steiga, ar kādu Vācija centās izvest vāciešus no Igaunijas un Latvijas, Maskavai nepatika. 1939.gada 11.oktobrī Staļina un Molotova uzdevumā Maskavā tiek izsaukts Vācijas vēstnieks Šūlenburgs (*Werner von Schulenburg*), lai informētu viņu, ka Staļins un

Molotovs ir pārsteigti "par vāciešu panisko emigrāciju no Latvijas un Igaunijas. Šāda vāciešu bēgšana nopietni kompromitējot Padomju Savienības akciju Baltijas valstīs."⁶ 1939.gada 30.oktobrī Vācija noslēdza repatriācijas līgumu ar Latviju par baltvācu izceļošanu uz Vāciju, un līdz PSRS okupācijas laikam apmēram 50 000 bija atstājuši Latviju, bet pēc krievu ienākšanas uz Vāciju izbrauca vēl vairāki tūkstoši. Šī vāciešu izbraukšana bija signāls, ka Latvijā notiks kaut kas ļauns jau tuvākā laikā, un tā arī notika. Daudzi no šiem repatriantiem atgriezās Latvijā 1941.gada jūlijā, lai palīdzētu Latviju pakļaut citai varai.

Baltijas valstis – Padomju Savienības okupācija un apspiešana (1940). Pēc tam, kad Padomju Savienība nebija spējusi pilnībā okupēt un pakļaut visu Somiju, tomēr dabūjusi daļu no Somijas teritorijas, Staļina nākošais solis bija pakļaut Baltijas valstis pilnā apjomā. Kā pirmo upuri Staļins izvēlējās Lietuvu, apsūdzot šo valsti, ka tā esot sagūstījusi padomju karavīrus un vienu nogalinājusi, lai izspiestu no viņiem PSRS militāros noslēpumus. Šie safabricētie, pat smieklīgie apvainojumi bija īpaši domāti masu medijiem ārzemēs un arī pašā PSRS iekšienē. Padomju provokācijas kulmināciju sasniedza 1940.gada 15.jūnijā, kad Padomju Savienība nāca klajā ar ultimātu Lietuvai – noformēt jaunu valdību un ielaist Lietuvā papildu skaitu PSRS armijas. Tas, protams, bija klajā pretrunā ar 1939.gada 10.oktobrī noslēgto "savstarpējās palīdzības līgumu". Lietuva negribīgi pieņēma šo ultimātu. Tomēr Lietuvas prezidents Antans Smetona, kā izrādot protesta zīmi, aizbrauca uz ārzemēm, pametot valsti.

Latvijā kopš 1939.gada PSRS jau bija ievēdusi 25 000 Sarkanās armijas karavīru – it kā saistībā ar parakstītā Latvijas – PSRS "Savstarpējās palīdzības līguma" noteikumiem; un tas ir, neskaitot PSRS flotes un aviācijas bāzu personālu. Latvijā provokācijai izmantoja mazliet atšķirīgu scenāriju – 1940.gada 15.jūnijā PSRS bruņotie spēki uzbruka Latvijas robežpostenim, nogalinot un aizvedot 37 Latvijas iedzīvotājus, tai skaitā arī sievietes. Nākošajā dienā, 1940.gada 16.jūnijā, Kremlis nodeva ultimātu Latvijai, ka Latvijai ir jāizveido jauna valdība un jāļauj ielaist savā valstī neierobežotu skaitu PSRS karavīru. Paralēli tas pats notika arī Igaunijā. Pie Baltijas valstu robežām atradās trīs PSRS armijas ar 39 motorizētām divīzijām un lielu skaitu tanku, kas tikai gaidīja uzbrukuma pavēli no Maskavas. Šis bija identisks plāns tam, ko Maskava bija pielietojusi pret Somiju 1939.gada 30.novembrī. Visiem ultimātiem tika dotas tikai dažas stundas atbilde, piemēram, Latvijai bija jāatbild sešu stundu laikā, tādējādi nepieļaujot domu par mobilizāciju un pretošanos jau izvietotajiem PSRS spēkiem pierobežā un "savstarpējās palīdzības līgumā" noteiktajām bāzēm. Redzot, ka nav citas iespējas, un nesaņemot nekādu palīdzību no lielajām Eiropas valstīm, kas jau bija iesaistītas karā ar Vāciju – PSRS sabiedroto –, Baltijas valstis viena pēc otras negribīgi piekrita Padomju Savienības uzspiestajam ultimātam, lai izvairītos no asinsizliešanas. 1940.gada 17.jūnijā Latvijas galvaspilsētā Rīgā iebruka pirmie PSRS tanki.

---

⁶ Alfreds Bērziņš. 1939. New York, 1976; 259-260 lpp.

PSRS Sarkanās armijas tanki iebrauc Rīgā 1940.gada 17.jūnijā.

Maskavas propagandas ekspertu noformēta demonstrācija, lai atbalstītu jauno, komunistisko "leļļu Valdību". Plakātos redzami visi Kremļa varasvīri, kā arī Ļeņins, Markss un Augusts Kirhenšteins (otrais no labās puses), kas Maskavā bija izraudzīts par Latvijas jaunās "leļļu" valdības galvu.

Tūlīt pēc Latvijas okupēšanas Rīgā ieradās Andrejs Višinskis, pasaulē labi pazīstamais 30.gadu "Staļina tīrīšanu" prokurors, lai izveidotu Latvijas jauno valdību, kas Maskavā bija jau izraudzīta pirms viņa atbraukšanas uz Rīgu. Divas dienas vēlāk, 1940.gada 19.jūnijā, tika pasludināts jaunais Ministru kabinets Augusta Kirhenšteina vadībā. Tolaik Latvijas komunistu partijā bija 400 biedru. Tūlīt pēc jaunās valdības izveidošanas Maskava Rīgā sarīkoja „darbaļaužu demonstrācijas”, kurās bija jādodas piespiedu kārtā, lai radītu „revolucionāru atmosfēru” Latvijas un citu Baltija valstu galvaspilsētās. Nākamais un pēdējais PSRS (Staļina) solis bija noturēt „padomju stila” vēlēšanas, līdzās „leļļu valdībām” katrā no Baltijas valstīm ievēlot arī sava veida „parlamentus”. Tā

tika īstenota Baltijas valstu aneksija. Latvijā padomju varas vīri Saeimas vēlēšanas izziņoja 1940.gada 14.-15.jūlijā, pieļaujot tikai vienu kandidātu sarakstu no *Latvijas Darba tautas partijas* (komunistu partijas) un sarakstā nedrīkstēja neko grozīt vai svītrot. Citu partiju sarakstu dalība vēlēšanās netika pieļauta, un vēlēšanu komisijas sastāvu veidoja okupācijas armijas politiskie komisāri. Kaut arī pirms PSRS armijas ienākšanas Latvijā pie varas bija maigs autoritārais režīms (1934–1940), valstī bija darbojušās ap 100 politiskās partijas un Ulmaņa valdības ministri nāca no lielākajām Latvijas politiskajām partijām, kuras joprojām turpināja darbību un bija gatavas piedalīties arī PSRS sarīkotajās Saeimas vēlēšanās. Taču tas netika pieļauts – vēlēšanas notika PSRS Sarkanās armijas uzraudzībā. PSRS pasludinātie vēlēšanu rezultāti bija ļoti „dailrunīgi” – tika paziņots, ka 97.6% no visiem Latvijas valsts pavalstniekiem ir balsojuši par komunistiem, par vienīgo partiju – *Darba tautas partiju*. Šī bija vienīgā partija, kas bija „atļauta” un par ko varēja balsot visos vēlēšanu iecirkņos Sarkanās armijas un NKVD uzraudzībā. Vēlēšanas bija klajā pretrunā ar vēl spēkā esošo Satversmi un Latvijas likumiem. Taču jaunā valdība un Saeima uz karstām pēdām pieprasīja Latvijas uzņemšanu PSRS sastāvā. Tāds pats PSRS diktētais „demokrātiskais process” norisinājās Igaunijā un Lietuvā. ***Amerikas Savienoto Valstu (ASV) Ārlietu ministrijas 1940.gada 15.jūlija memorands ļoti skaidri un ļoti pareizi raksturo šos notikumus, minot, ka 500 000 vīru liels Padomju krievu karaspēks ir okupējis Baltijas valstis, un ka Baltijas valstu valdības ir nomainītas ar „vienkāršām PSRS iellēm.”***

Universitātes studenti Rīgā tika piespiesti piedalīties propagandas gājienā; fabrikās strādniekiem jāuzklausā politiskās mācības par „komunisma brīnumiem”. Cilvēku seju izteiksmes rāda - „viss tas ir viena liela čupa”.

Tas ir neticami, bet piecās nedēļās, laikā no 1940.gada 16.jūnija līdz 21.jūlijam, PSRS: 1) izvirzīja ultimātu; 2) veica invāziju un okupēja Latviju; 3) ar 500 000 vīru lielu padomju armijas klātbūtni noturēja Saeimas „vēlēšanas”; 4) iecēla jaunu valdību; 5) pievienoja Latviju Padomju Savienībai! Visi šie nodarījumi, protams, bija nelegāli, pretrunā ar starptautisko tiesību normām un pret Latvijas Republikas Satversmi un Latvijas likumiem. Šī PSRS rīcība arī notika pret Latvijas un pārējo Baltijas valstu pilsoņu gribu. Bet tas bija tikai iesākums tām šausmām, kas vēl sagaidīja Baltijas valstis. Un joprojām ir neticami, ka PSRS kopš 1940.gada un pat Krievijas Federācija (PSRS tiesiskā mantiniece) vēl šodien pieturas pie absurdā viedokļa, ka Baltijas valstis brīvprātīgi pievienojās Padomju Savienībai. Gan PSRS, gan mūsdienās Krievija ir ieguldījusi daudz laiku un pūļu, lai maldinātu pasaules nācijas par šiem notikumiem Baltijas valstīs.

Patiesība ir tāda, ka PSRS piesavinājās teritorijas, kas piederēja citām valstīm; tā bija varmācīga okupācija un aneksija, kas pārkāpa starptautiskos likumus un veselū virkni starptautisko un divpusējo līgumu. PSRS pat neveltīja laiku un nespēra nekādus soļus, lai sagatavotu "brīvprātības līgumu par pievienošanu" atbilstoši starptautisko likumu principiem. Boriss Meisners (*Boris Meisner*), izcils starptautisko likumu eksperts no Vācijas, ir ļoti skaidri formulējis šo procesu, norādot, ka: **"Padomju Savienība noslēdza kontraktu pati ar sevi un veica aneksijas aktu, skaidri pārkāpjot ne tikai Baltijas valstu suverenitāti, bet arī pašnoteikšanās tiesības Baltijas valstīs, kuru pamati bija 1920.gada miera līgums (ar Padomju Krieviju)."**⁷

Tūlīt pēc augšminētajiem notikumiem ļoti brutālā, efektīvā un pieredzējušī PSRS slepenpolīcija (NKVD) un padomju aparāts iesāka aktīvu darbību totālai Baltijas valstu pakļaušanai, ieskaitot "pārmācības operācijas" visās Baltijas valstīs, lai visus iedzīvotājus pārvērstu par PSRS "padomju stila pilsoņiem".

Latvijas jauniešaukto "politiskās" apmācības krievu poļitruku vadībā. Skolas bērnu masveida piedalīšanās Staļina un PSRS godināšanā. Sejas izteiksmes skaidri pasaka – viss tas ir viena liela "čupa!"

Pēc sākotnējās PSRS varas nostiprināšanās Baltijas valstīs, PSRS ieviesa pārkrievošanās programmu, uzspiežot krievu valodas mācības bērniem jau no trešās klases, kā arī papildus mācības par "Staļina konstitūciju", ko ieviesa ar septīto klasi.⁸ Privātie īpašumi, it sevišķi uzņēmumi, tika nacionalizēti milzīgos apmēros. Nacionālos simbolus aizvietoja ar PSRS un komunistu simboliem, ieskaitot karogus; Valsts himnas u.c.. patriotiskā literatūra un agrākās vēstures grāmatas bija aizliegtas un to lasīšana pēc jaunieviestajiem PSRS likumiem bija sodāma kā krimināls noziegums. Arī viss tas bija tikai iesākums tām šausmu lietām, kas bija plānotas nākotnē – masu slepkavības un deportācijas uz Sibīriju (Gulagu). Starplaikā sadarbība un kooperācija starp PSRS un nacistisko Vāciju lielos apmēros vēl turpinājās, kamēr Otrais pasaules karš plosījās Rietumeiropā un kamēr Baltijas valstis tika varmācīgi pakļautas PSRS.

⁷ Meissner, Boris. "The Occupation of the Baltic States from a Present-Day Perspective" in The Baltic States at Historical Crossroads. Political, economic, and legal problems and opportunities in the context of international co-operation at the beginning of the 21st century. A collection of scholarly articles. Second revised and expanded edition. Published in memory of Senator August Loeber and on the occasion of the 75th birthday of Professor Dietrich Andre Loeber. Rediģējis Dr. habil. Tālav Jundzis, Latvijas Zinātņu akadēmija. Rīga, 2001; 440 lpp.

⁸ Latvijas valsts arhīvs. *Okupācijas varu politika Latvijā (1939-1991)-Dokumentu krājums*. Nordic, 1999; 422 lpp.

Vācu-krievu brāļošanās Polijā – 1939.g.

Ribentrops-Molotovs Berlīnē – 1940.g. 14.nov.

Kad PSRS bija okupējusi Baltijas valstis, kooperācija un sadarbība starp PSRS un nacistisko Vāciju turpinājās gandrīz līdz pat 1941.gada 22.jūnijam – dienai, kad Lielvācija uzbruka Padomju Savienībai un abas šīs valstis uzsāka savstarpējo cīņu par varu Eiropā. Lietuvas jautājums nebija vēl novests līdz galam, un abiem tirāniem bija jāsavelk kopā „pēdējie gali” saistībā ar 1939.gada 23.augusta Molotova-Ribentropa pakta slepeno papildus protokolu; konkrēti ir runa par vienu šī protokola daļu: „Teritoriālās un politiskās pārkārtošanās gadījumā apgabalos, kas pieder Baltijas valstīm (Somijai, Igaunijai, Latvijai un Lietuvai), Lietuvas ziemeļu robeža ir ietekmes sfēras robeža starp Vāciju un PSRS.” Krievi jau bija spēruši militāros soļus saistībā ar savas „ietekmes sfēras” nostiprināšanu Lietuvā un pārējās Baltijas valstīs, bet paktā, kā tas redzams paktam pievienotajā kartē, nebija iekļauts viens Lietuvas rajons, par kuru notika atsevišķa vienošanās. Šo Lietuvas apgabalu Vācija 1941.gada 10.janvārī patiesībā pārdeva Padomju Savienībai par 7 500 000 zelta dolāriem, kas ir 31 500 000 Vācijas markas – tas bija apgabals, kas nekad nebija piederējis nevienai no minētajām totalitārajām varām.

(Pirmā lapaspuse) PILNĪGI SLEPENI

PSRS Tautu komisāru padomes priekšsēdētājs V. M. Molotovs PSSR valdības pilnvarojumā no vienas puses un Vācijas vēstnieks grāfs fon Šulenburgs (Count von der Schulenburg) ar Vācijas valdības pilnvarojumu no otras puses ir vienojušies par sekojošo:

- 1. Vācijas valdība atsakās no savām pretenzijām uz to Lietuvas teritoriju, kas ir atzīmēta 1939.gada 28.septembra Slepenajam papildus Protokolam pievienotajā kartē.***
- 2. PSRS valdība piekrīt izmaksāt Vācijas valdībai kompensāciju par šo teritoriju, kas minēta 1.punktā, samaksājot 7 500 000 zelta dolārus, kas līdzinās 31 500 000 Vācijas markām. Samaksa, 31,5 miljoni Vācijas marku, tiks nokārtota sekojoši: viena astotā daļa, tas ir 3 937 500 Vācijas markas, notiks ar krāsaino metālu piegādi triju mēnešu laikā sākot no šī protokola parakstīšanas dienas, un pārējās septiņas astotdaļas, tas ir 27 562 500 Vācijas markas zeltā, tiks atlīdzinātas, atvelkot summu no Vācijas maksājuma zeltā, kas Vācijai ir jāveic pirms 1941.gada 11.februāra un kas pamatojas uz savstarpējo vēstulju apmaiņu starp PSRS Ārvalstu tirdzniecības tautas komisāru A. I. Mikojanu (Mikoyan) un Vācijas Ekonomijas delegācijas priekšsēdētāju Šnure (Schnurre) kungu, kas notika saistībā ar 1941.gada 10.janvāra parakstīto vienošanos par "Savstarpējo ražojumu piegādi par Otro Līguma Posmu kas bāzēts uz 1940.gada 11.februāra Ekonomisko Līgumu starp PSRS un Vāciju."***

3. Šis protokols ir sagatavots divos krievu un divos vācu valodas oriģināleksemplāros un stājās spēkā no parakstīšanas brīža.

Maskavā, 1941.gada 10.janvārī

Ar pilnvarojumu no Vācijas valdības – PSRS valdības

V. Molotovs   Šūlenburgs (Schulenburg)

/paraksts/   /paraksts/

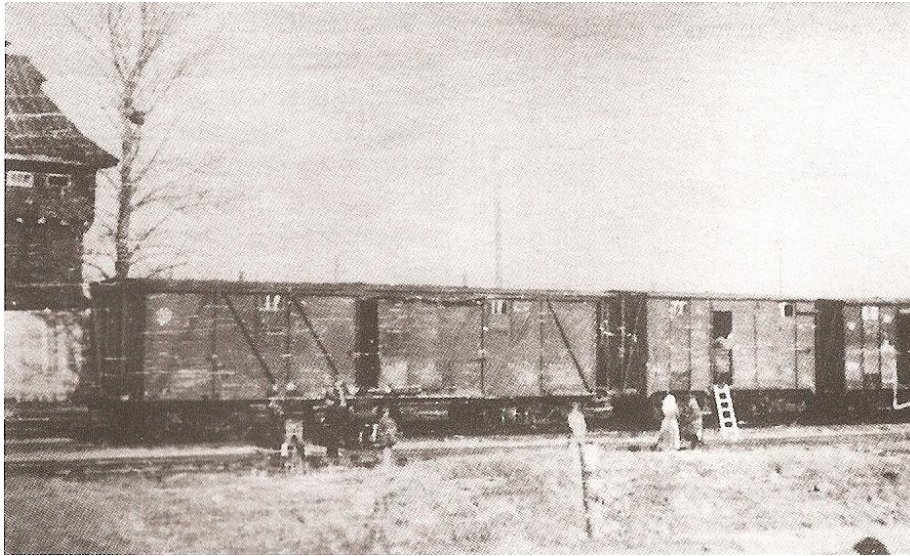
PSRS vadītās masu slepkavības un deportācijas (1941.g.) Starplaikā, kamēr krievi un vācieši brāļojās, Baltijas valstīs iebrāukušie komunisti un PSRS pilsoņi (pamatā no Krievijas) ar PSRS NKVD nomācošā pārspēka atbalstu pārņēma visas administratīvās un policijas funkcijas. Latvijas un pārējo Baltijas valstu likumi tika atcelti un aizvietoti ar Padomju Savienības likumiem. Šie PSRS likumi, kuri bija piemēroti diktatoriskas varas nostiprināšanai un tās turpināšanai, tika pielietoti ar atpakaļejošu spēku, it sevišķi padomju 1926.gada Krievijas PSR Kriminālkodeksa 58.pants. Tātad, pēc šī 58.panta NKVD un citas varas iestādes varēja apsūdzēt jebkuru Latvijas iedzīvotāju par iedomātām, fiktīvām vai safabricētām pretpadomju darbībām ar atpakaļejošu datumu – līdz pat 20.-30.gadiem, ieskaitot arī Latvijas brīvības cīnītājus, kas bija cīnījušies pret boļševiku varu. NKVD darbība iesākās ar arestiem, parasti nakts stundās ar klauvējumu pie durvīm. Cilvēki sāka pazust bez vēsts, un terors sāka valdīt visā valstī. Vēlāk, 1941.gadā naktī no 14. uz 15.jūniju, NKVD ar PSRS armijas atbalstu, izpildīja jau 1939.gada 11.oktobrī parakstīto *"Slepeno Deportācijas Pavēli Nr.001223"* Baltijas valstīm, kas bija sagatavota tikai sešas dienas pēc Latvijas – PSRS *"Savstarpējās Palīdzības Līguma"* parakstīšanas 1939.gada 5.oktobrī. Tagad mēs skaidri zinām, kas tika domāts ar *"savstarpējo palīdzību"*, kad terora vilnis pārņēma visu Latviju un pārējās Baltijas valstis. Tikai Latvijā vien vienā naktī arestēja 15 424 Latvijas pilsoņu un lopu vagonos viņi tika deportēti uz Sibīriju.

Latvieši lopu vagonos tiek nosūtīti uz Sibīriju – 1941.g. 14.-15.jūnijs

PSRS NKVD izplānoto un izpildīto deportāciju un masu slepkavošanu rezultātā Latvija zaudēja 34 250 Latvijas iedzīvotājus, ieskaitot 50% latviešu virsnieku, tostarp 22 ģenerāļus un 1 admirāli. Tas notika tikai viena gada laikā, pēc tam kad Padomju Savienība bija okupējusi Latviju. Līdzīgi notikumi bija Igaunijā un Lietuvā. PSRS bija plānojusi likvidēt 200 000 Latvijas pilsoņu, bet tās plānus izjauca un pārtrauca Vācijas straujaais uzbrukums (*Operācija Barbarossa*) Padomju Savienībai 1941.g. 22.jūnijā. Vācu straujaais uzbrukums notika plašā frontē, no Baltijas jūras līdz Melnajai jūrai; tā bija koordinēta operācija kopā ar Vācijas *Tripartite* pakta sabiedrotajiem.

1941.gada deportācijas ešelons. Vīrieši tika atdalīti no savām ģimenēm un reti kāds atgriezās.

PSRS bija pilnībā pārsteigta, un Vācijas armijas vienības okupēja Rīgu jau 1941.gada 1.jūlijā – deviņas dienas pēc uzbrukuma. Daugavpilī vācieši bija iegājuši 26.jūnijā, bet Liepājā un Jelgavā 29.jūnijā. Tā kā vācu vienības tik ātri virzījās uz priekšu, NKVD vienības veica papildus masu slepkavības lielā steigā ne tikai Latvijā, bet arī pārējās Baltijas valstīs. PSRS piespieda tūkstošiem PSRS armijā jauniesaukto latviešu jauniešu iet līdz PSRS armijai, kas atkāpās, un lielākā daļa iesaukto latviešu pazuda bez vēsts.

1941.g. jūlijā – Centrālcietums Rīgā, Latvijā.

1941.g. jūlijā - Dreiliņi, Latvijā.

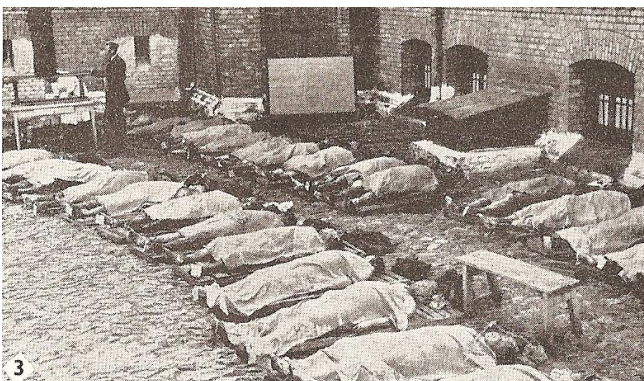
Līdz 1941.gada 7.jūlijam vācieši bija okupējuši visu Latviju. Straujā vācu armijas ienākšana Latvijā un parējās Baltijas valstīs nedeva PSRS NKVD personālsastāvam iespēju apslēpt savus noziegumus pret cilvēci un daudzi NKVD dokumenti nonāca jauno okupantu un latviešu rokās. Pēc PSRS NKVD aizbēgšanas pavērās prātam neaptveramas šausmu ainas. Baltijas tautas ieraudzīja spīdzināšanas pagrabus, sodu izpildīšanas kambarus un masu slepkavības vietas.

Noslepkavotie latviešu virsnieki Litenē.

Noslepkavotie civilisti Baltezerā.

Noslepkavotie latvieši Rīgas centrālcietumā.

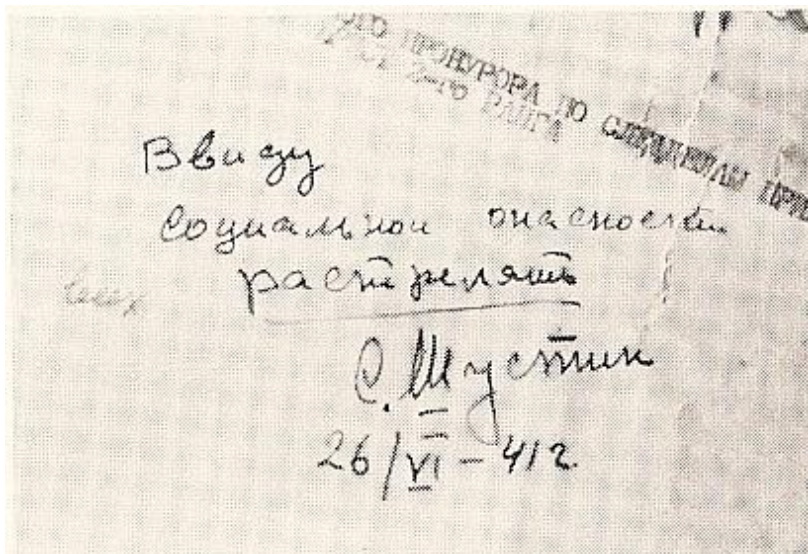
NKVD-Šustina izpildītā pavēle.⁹

⁹A. Bērziņš. *The Unpunished Crime*. 1963; 12.-13. lpp.

legūtie PSRS NKVD dokumenti atklāja absolūto, totalitāro un neierobežoto varu, kāda bija dota PSRS valdības visaugstāk stāvošajām personām, sākot no Staļina un citiem Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas Politbiroja locekļiem līdz pat zemākā līmeņa PSRS funkcionāriem – viņiem bija dota neierobežota vara pieņemt lēmumus par slepkavošanu bez jebkādām sekām par izdarītajiem noziegumiem. Šis PSRS fenomens arī apliecina to, ka čeka jeb NKVD bija galvenais komunisma balsts – terorisms un masu slepkavības bija tie pamati, uz kuriem Kremlis turējās pie varas no 1917.gada līdz pat 1991.gadam.

Viens šāds tolaik iegūtais dokuments, kā redzams zemāk, skaidri ilustrē šo dzīvniecisko uzvešanos pret pakļautām Baltijas valstīm, šajā gadījumā – Latviju.

Šustina rezolūcija: "Ņemot vērā sociālo bīstamību, visus nošaut".
1941.gada 26.jūnijā /paraksts/ S. Šustins

Semjons Šustins
NKVD priekšnieks Latvijā

Vācijas okupācija Baltijas valstīs (1941–1945). Atbilstoši Vācijas bruņoto spēku zibens kara (*Blitzkrieg*) plānam, kas tika iedzīvināts, nacistiskās Vācijas armija strauji virzījās uz priekšu un okupēja svešas zemes. Taču Hitleram bija vēl viens plāns, kas bija daudz šaušalīgāks – ebreju likvidēšanas plāns visās vācu okupētajās zemēs, ieskaitot Baltijas valstīs. Vēsturniekiem un pētniekiem tagad ir diezgan skaidrs priekšstats par nacistu "slepkavu grupām" un "kommando" vienībām, tā saucamajām "*Einsatzgruppen*" vai EG, kas bija sadalītas mazākās "*Einsatzkommandos*" vai EK. Šīs bija speciāli apmācītas nacistu slepkavu SS/SD grupas, kuru uzdevums un „ekspertīze” bija "speciālas darbības" nacistu okupētajās zemēs Austrumeiropā Otrā pasaules kara laikā. Šie *Einsatzgruppen* slepkavu grupējumi sastāvēja no 3 000 vīriem, ko sadalīja četrās grupās (EG-A, EG-B, EG-C un EG-D), katra apmēram viena bataljona sastāvā, ieskaitot arī dažas sievietes. Šīs vienības tika apmācītas Vācijas robežu policijas skolā Pretšā (Pretsch). Šo vienību uzdevums bija sekot Vācijas armijai (*Wehrmacht*) un uzsākt "speciālās darbības" (slepkavot ebrejus) vācu armiju okupētajās zemēs. Jau 1941.g. 28.aprīlī Reinhards Heidrihs (*Reinhard Heydrich*) no Valsts galvenā drošības biroja un ģenerālis E. Vagners (E. Wagner) no Vācijas armijas (*Wehrmacht*) vienojās par kopīgu sadarbību ar *Einsatzgruppen* (EG) "speciālās darbības" plāna iedzīvināšanai

okupētajās zemēs. Mēnesi vēlāk, 1941.gada 29.maijā, notika slepena augsta ranga nacistu sanāksme, lai koordinētu valsts līmeņa un sabiedrisko attiecību (propagandas) darbību saistībā ar paredzēto ebreju likvidāciju. Uzsvars bija šāds – ebreju slepkavībām jānotiek tūlīt pēc tam, kad vācu armija ir okupējusi kādu teritoriju, un tas jānokārto tā, lai izskatītos, ka to paveikuši vietējie iedzīvotāji.

Šīs sanāksmes analīze atklāj sekojošo:¹⁰

- 1) nacistiem bija konkrēti plāni slepkavot ebrejus okupācijai paredzētajās zemēs PSRS, ieskaitot Baltijas valstīs;
- 2) vainu par slepkavībām uzvelt vietējiem iedzīvotājiem (austrumeiropiešiem).

Papildus tika izdota *Reinharda Heidriha direktīva*¹¹ saviem EG izvietotiem vīriem, un tā:

- 1) apstiprina vācu nacistu nodomu slepkavot ebrejus un komunistus;
- 2) dod instrukcijas apslēpt slepkavības tādā veidā, lai tas izskatītos, ka to ir paveikuši vietējie iedzīvotāji, nevis vācieši.

Einsatzgruppen vienības ieradās Rīgā vienlaikus ar *Wehrmacht* triecienvienībām. *Einsatzgruppen A (EG-A)* grupas komandieris bija vācu SS ģenerālis Valters Štālekers (Walter Stahlecker), kurš ar saviem vīriem droši vien jau bija veikuši "speciālās darbības" Daugavpilī, kas tika okupēta 26.jūnijā, un Liepājā, Jelgavā un Jēkabpilī, kas tika okupētas 29.jūnijā, pirms viņi ieradās Rīgā 1.jūlijā. Štālekers tūlīt izdeva pavēli, ka viņš, un vienīgi viņš ir atbildīgs par drošību vācu armijas frontes aizmugurē. *Einsatzgruppen* pavēlēm un ziņojumiem par "speciālajām darbībām" bija jānotiek mutiski, lai nepaliktu pierādījumi par vācu veiktajām „speciālajām darbībām”, kas viņiem bija uzticētas. Kaut arī saglabājies ļoti maz dokumentu par šādiem "darbiem", tomēr ir saglabājies viens paša Štālekera rakstīts ziņojums, tas ir Nirnbergas tribunāla dokuments L-180, kas pazīstams kā *Štālekera ziņojums* un ar kuru iepazīsimies vēlāk. Dokumenti liecina, ka pati loģika un nodoms par Baltijas valstu okupāciju bija Hitlera vadīti. Nirnbergas militārā tribunāla gaitā tika izskatīts viens dokuments, ko bija rakstījis Martins Bormans (Martin Bormann), piezīmējot Hitlera teikto kādā sanāksmē, viņa "midzenī" Austrumprūsijā, kur šaurā lokā ar savējiem fīrers filozofē (tas ir gandrīz kā monologs) par Baltijas valstu okupāciju: **"...mēs bijām spiesti okupēt, administrēt un ieņemt zināmu apgabalu; tas bija vietējo iedzīvotāju interesēs, ka mēs ievadam kārtību, ēdienu, satiksmi, utt., tādi ir mūsu darbības līdzekļi. Nevienam nevarēs uzskatīt, ka tas ievada pēdējo izrēķināšanos (final settlement). Tam nevajadzētu kavēt mūs veikt visas mums nepieciešamās darbības – šaušanu, pārvietošanu un nometināšanu utt., - un, mēs tās veiksīm... nedarīt neko, kas varētu traucēt pēdējo izrēķināšanos, bet gatavoties tam slepeni... Uzsvērt, ka mēs esam atbrīvotāji... Šis partizāņu karš atkal dos mums dažas priekšrocības; tas ļaus mums izskaust visu, kas mums pretojas... Mūsu dzelzs princips ir, un tam tā jāpaliek: Mēs nekad nevaram pieļaut nevienam citam kā tikai vāciešus, kas nēsā ieročus!... Fīrers uzsver, ka visas Baltijas valstis būs jāinkorporē Vācijā. Hitlers 1941.gada 17.jūlijā."**¹²

¹⁰ Andrew Ezergailis. *Nazi-Soviet Disinformation*; Rīga, 2005. 7-10 lpp.

¹¹ Ibid. 11 lpp.

¹² *Military Tribunal-Nuremberg (Kara tribunāls- Nirnbergā)*, vol.(sējums) 38, document (dokuments) 221 L, 86-89 lpp.

Piezīme: Augšējā dokumentā, Hitlerš piemin "pēdējā izrēķināšanos" divas reizes, ar ko domāta ebreju likvidācija; viņš arī min, ka cittautieši nedrīkst būt apbruņoti – tāpat, visi citi, izņemot vācieši, ir jāatbruņo.

SS-ģenerālis Valters Štālekers uniformā un civildrēbēs.
"Einsatzgruppen A" komandieris un "SS un Policijas"
priekšnieks Ostlandē (Austrumzemē)

Dr. Rūdolfs Lange (Rudolf Lange)
"Einsatzkommando 2" komandieris
Drošības (SD) šefs Latvijā.

Rīga 1941.gadā - vāciešiem iesojot Latvijas galvaspilsētā 1.jūlijā.

Trīs dienas pēc vācu okupācijas Rīgā tika nodedzināta viena ebreju sinagoga kopā ar tajā ieslēgtajiem ebrejiem; sākās vispārējas represijas pret ebrejiem un latviešu nacionālistiem. **"Ir pietiekoši daudzi pierādījumi, ka vācu armija (Wehrmacht) Latvijā spēra pirmos organizatoriskos soļus ebreju slepkavošanā."**¹³ Papildus tam

---

¹³ Andrew Ezergailis. *Nazi-Soviet Disinformation*, Rīga, 2005; 9 lpp.

SS ģenerālis Štālekers tūlīt izdeva pavēli Latvijas iedzīvotājiem, kas bija bez kavēšanās jāizpilda:

- 1) Latvijas nacionālā valdība un pašvaldības tiek likvidētas;
- 2) Latvija ir iekļauta Austrumzemju (*Ostland*) sastāvā;
- 3) padomju likumi tiek paturēti un paliek spēkā;
- 4) valkāt Latvijas uniformas ir aizliegts;
- 5) visi ieroči ir jānodod vāciešiem ar nāves soda draudu par pavēles nepildīšanu.

Ostlandē iekļāvās visas trīs Baltijas valstis un Baltkrievija. Pēc baisajām PSRS zvērbām un deportācijām sākotnējā latviešu reakcija uz vācu ienākšanu Latvijā bija tāda, ka Latvija ir atbrīvota. Patiesība tomēr bija tāda, ka nacistiskās Vācijas rīcība bija ļoti līdzīga padomju rīcībai. Vācu drošības orgānu (Gestapo-SD un SS) taktika bija ļoti līdzīga tai "taktikai" un paņēmieniem, ko pielietoja padomju Krievijas NKVD. Vācu Gestapo bija daudz ko mācījušies no "savstarpējās sadarbības ar NKVD 30. gados."¹⁴

1941.gada novembrī SS-ģenerāli W. Štālekeri aizvietoja SS-ģenerālis Fridrihs Jekelns (*Friedrick Jeckeln*), kas kļuva par SS un policijas šefu Ostlandē (Austrumzemē). Īsi pirms aiziešanas, 1941.gada 15.oktobrī, ģenerālis Štālekers veica rakstisku ziņojumu, kas pazīstams kā *Štālekera ziņojums* (minētais Nirnbergas dokuments L-180). Šis dokuments daudz ko atklāj, un te ir izvilks: „Drošības policijas pienākums bija iesākt *pogromu* (pašattīrīšanās grautiņus), un šīs darbības ievirzīt pareizajā virzienā, tā lai nospraustais attīrīšanās mērķis apgabalā tiek sasniegts, cik ātri iespējams.” Dokuments gan arī norāda: "Latvijā šādus attīrīšanas pasākumus un *pogromu* panākt bija ievērojami grūtāk. Iemesls tam atrodams faktā, ka visa nacionālā vadība, it sevišķi Rīgā, bija padomju noslepkavota vai izvesta." No *Štālekera ziņojuma* var gūt sekojošos secinājumus.¹⁵

- 1) ebreju slepkavības notiek pēc augstākstāvošu vāciešu pavēlēm;
- 2) vāciešiem bija ierobežota iespēja organizēt spontānus *pogromus*;
- 3) *pogromi* bija vācu organizēti pasākumi;
- 4) vietējiem iedzīvotājiem būtu jānogalina ebreji kā atriebība;
- 5) vietējie iedzīvotāji atturējās slepkavot ebrejus;
- 6) uzdevums bija maldināt pasauli par ebreju slepkavībām;
- 7) bija svarīgi parādīt, ka vāciešiem nav nekāda sakara ar šīm slepkavībām;
- 8) organizēšanās pienākumus izpildīja vācu struktūrvienība, Drošības policija un *Wehrmacht* (Vācijas armija).

---

¹⁴ Edvīns Šnore. *The Soviet Story (Padomju stāsts)*. DVD filma, 2008.g.

¹⁵ Andrew Ezergailis. *Nazi-Soviet Disinformation*, Rīga, 2005; 12.-16.lpp.

Alfreds Rosenbergs (*)
(Alfred Rosenberg)¹⁶
Reiha ministrs
Ostlandē

Heinrihs Loze
(Heinrich Lohse)
Reiha komisārs
Ostlandē

Latvijas ģenerālkomisārs
valsts padomnieks Dr. Drechsler.
(Otto-Heinrich Drechsler)
Ģenerālkomisārs
Latvijā

SS-ģen. Frīdrihs Jekelns (**)
(Friedrich Jeckeln)¹⁷
SS un Policijas šefs
Ostlandē

Piezīmes: (*) A. Rosenbergs ir baltvācu izcelsmes igauņis un tiek uzskatīts par vienu no galvenajiem nacistu filozofijas (kredo) autoriem, ieskaitot rasisma teoriju un ebreju vajāšanu. (**) Jekelns ļoti cieši sastrādājās ar Štālekeru un Langu (Lange); viņš bija pakļauts tieši Himleram, kas bija SS-Reihfīrers un Vācijas policijas šefs.

Vācieši veica sākotnējās ebreju slepkavības. „**Ebreju slepkavības iesākās, kad nacistiskā Vācija bija okupējusi Latviju. Līdz tam laikam nav atrasta neviena liecība, ka latvieši būtu nogalinājuši ebrejus pirms vāciešu ienākšanas.**”¹⁸

„**Vācu plāna pamatprincips bija, lai EK-SD organizē un veic slepkavības, bet kur nebija SD personāla, to darīt bija pienākums vācu armijai.**”¹⁹ Gan vācu armijai, gan EK/SD bija dota pavēle slepkavot ebrejus, tiklīdz bija okupēta kāda teritorija, un šīs darbības noformēt tā, lai tās izskatītos kā „vietējo” paveiktais darbs. Vēlāk vācieši organizēja dažas latviešu SD vienības (latviešu palīg vienības), kas tika vervētas no tām ģimenēm, kuras bija cietušas no PSRS izdarītajām slepkavībām, spīdzināšanām vai deportācijām (cilvēki, kuriem būtu atriebības motīvs); šīs vienības bija tiešā Dr. Langes (Lange) un SS-ģenerāļa Štālekera pakļautībā. „Vācieši tās izveidoja un vācieši tās novāca.” Visplašāk pazīstamā vienība bija *Arāja kommando*. Liecības rāda, ka šī vienība piedalījās ebreju šaušanā pēc vācu pavēlēm un zem stingras vācu uzraudzības.²⁰ Mums jāpatur prātā, ka vācu EG/EK un SD darbojās bez rakstiskām pavēlēm un nesaglabāja nekādus dokumentus. Piezīme: Pēc Otrā pasaules kara, latviešu leģionāri kara gūstekņu nometnē paši identificēja Viktoru Arāju kā kara

¹⁶ A. Rosenbergs bija Igaunijas baltvācu izcelsmes un tiek uzskatīts, kā viens no galvenajiem autoriem nacistu ideoloģijas kredo veidošanā, ieskaitot rasistu teorijas un ebreju vajāšanas formulēšanu.

¹⁷ Jeckelna tiešais komandieris bija Himlers, SS-Reihfīrers and Vācijas policijas šefs.

¹⁸ *The Holocaust Research in Latvia - Materials from an International Conference*. Rudite Viksne. “*The Liquidation of Jews in Latvia’s Small Towns - Research problems and results*”. Volume (Sējums) 12; 42.lpp. Publisher (Izdevējs): Latvia’s Institute of History (Latvijas Vēstures institūts). Rīga, 2004.

¹⁹ Andrew Ezergailis. *Nazi-Soviet Disinformation*. Rīga, 2005. 33.lpp.

²⁰ Ibid. 37-38 lpp.

noziedznieku; viņam piesprieda mūža ieslodzījumu 1979.gadā Vācijā. Konrāds Kalējs, vēl viens SD vīrs, tika notverts ar latvieša Hermana Rediņa palīdzību; viņš nomira pirms viņu varēja izdot Latvijai no Austrālijas.²¹ **Kas bija Viktors Kalējs?**

Viktors Arājs. Viņa māte nāca no bagātas baltvācu ģimenes; viņa tēvs bija latviešu kalējs. 1932.gadā Arājs iesāka juridikas studijas Rīgā Latvijas Universitātē, bet tās nepabeidza un iestājās policijas dienestā. Viņš strādāja provincēs un 1940.–1941.gadā pirms padomju okupācijas bija uzdienējies līdz leitnanta pakāpei. Būdam policijas leitnants, viņš noteikti būtu NKVD mērķis. Tomēr 1941.gada jūlijā Arājs pēkšņi parādās kopā ar savu kādreizējo klasesbiedru un draugu Hansu Dresleru (*Hans Dressler*), kurš jau strādā par tulku Einsatzgruppen komandierim SS-ģenerālim Valteram Štālekeram un Robertam Stīglicam (*Robert Stieglitz*); *Arāja kommando* bija tieši pakļauta abiem šiem vīriem, kad vācu armija (*Wehrmacht*) ienāca Rīgā. *Arāja kommando* parādījās arī pēc tam. Skaidri redzams tas, ka Štālekers un Stīglics viņam uzticējās, jo Arājs bija ar vācu asinīm un no bagātas vācu ģimenes. 1942.gadā Arāju paaugstināja majora pakāpē, bet par *Sturmbannfuhrer* – 1943.gadā. (Atsauce: Wikipedia, the free internet encyclopedia).

Piezīme: Saistībā ar augšminēto, rodas vairāki jautājumi. Vai Arājs bija sakaros ar vāciešiem jau 1939. –1940.gadā? Vai viņš bija viens no baltvāciešu repatriantiem 1939. –1940.gadā? Vai viņš bija viens no tiem 300 latviešu virsniekiem, kuri guva patvērumu Vācijā pēdējā brīdī 1940.gadā? Šeit jāmin, ka krietns skaits repatriantu, baltvācu, atgriezās Latvijā gandrīz reizē ar vācu armiju 1941.gada jūlija sākumā un ieņēma vadošus posteņus. Jāpiemin tas, ka Arājs jūtami nebija jauniesācējs EG/EK „speciālo darbību” veikšanā, bet jau bija vērtējams kā uzticīgs, apmācīts un motivēts ierindnieks vācu EG/EK darbos, kad vācieši okupēja Latviju.

Vācu nacistu organizētais holokausts Latvijā 1941.g. 1941.gada 23.oktobrī vācieši izveidoja Rīgas ebreju geto, kurā atradās apmēram 25 000 ebreji. SS ģenerālis Frīdrihs Jekelns tūlīt pēc tam, kad bija aizvietojis SS ģenerāli Valteru Štālekeru kā SS un policija šefs Ostlandē, izdeva pavēli likvidēt Rīgas geto un personīgi pārraudzīja šo “*speciālo operāciju*”, kas notika 1941.gadā no 30.novembra līdz 8.decembrim. Tagad mēs zinām, ka šo holokaustu plānoja un izpildīja vācieši, un tikai vācieši – ne viens “vietējais” (latvietis) nebija iesaistīts. Vācu SS un vācu policijas vienības Jekelna tiešā pakļautībā izpildīja šo “speciālo uzdevumu” Rumbulā, apmēram 10 km no Rīgas.²² Kopš Otrā pasaules kara, bet it sevišķi Aukstā kara laikā, Padomju Savienība un Krievija šo vāciešu slepkavību uzvēla latviešu pašaizsardzības un policijas vienībām vai leģionāriem; Kremļa mērķis bija diskreditēt Rietumos dzīvojošos latviešus, tāpēc ka viņiem bija stingra nostāja pret komunismu. Kremlis darīja visu iespējamo, lai piegādātu falsificētus pierādījumus, fabricētu dokumentus un citus materiālus un apzīmogotu Rietumos dzīvojošos latviešus un viņu līderus par fašistiem. SS ģenerāļa Jekelna tiešās liecības krievi slēpa un nedeja Rietumiem pieeju šiem dokumentiem līdz pat 2005.gadam. Dokumenti liecina, ka vācieši un tikai vācieši bija iesaistīti šajā drausmīgajā masu slepkavībā. Padomju laika propaganda kalpoja Padomju Savienībai un krievi ļoti labi, un tas turpinās līdz pat šai dienai. Turklāt Padomju Savienība rīkoja

²¹ Andrew Ezergailis. *Nazi-Soviet Disinformation*. Rīga, 2005; 37, 189.lpp.

²² Andris Grūtups. *Ešafots*. Rīga, 2005. 40.-42.lpp.

"paraugprāvas" Latvijā, kas atgādināja Višinska – Staļina "tīrīšanu prāvas" 30. gados. Divās atsevišķās "grupu prāvās" viņi apsūdzēja latviešu 18. un 21. Policijas bataljonu Otrā pasaules kara laika ebreju slepkavībās; daži no šo bataljonu karavīriem bija ne cik sen atgriezušies no smaga gūsta Sibīrijas vergu nometnēs. Patiesībā tie visi bija safabricējumi, un nevainīgi cilvēki tika notiesāti uz nāvi vai otrreiz iesprostoti Gulagā tikai tāpēc, lai apmierinātu Kremļa pavēli noorganizēt propagandas teātri masu mēdijiem. Ārzemju prese tika pieaicināta uz šīm padomju stila teatrālajām izrādēm. Kopš neatkarības atgūšanas 1991.gadā, Latvija ir izmeklējusi abas šīs "skatuves prāvas" un konkrēti pierādījusi, kas šīs prāvas tiešām bija "izrādes", kas domātas tieši Rietumu un PSRS masu mediju patēriņam.

Padomju "teātra prāvas" pēc Otrā pasaules kara. Padomju Savienība apsūdzēja latviešu 18.policijas bataljona karavīrus, ietērtus vācu uniformās, noziegumu izdarīšanā Otrā pasaules kara laikā. Šī 18.bataljona "teātra prāva" notika 1964.gada martā, un tajā bataljona karavīri tika apsūdzēti masu slepkavībā Slonimā 1942.gada 29.jūnijā. Taču vācu dokumenti pierāda, ka Slonimā paši vācieši, apgērbti savās uniformās, nogalināja 4 000 ebrejus. Latviešu 18.bataljons ieradās Slonimā daudz vēlāk, tikai 1942.gada 18.augustām apgērbts latviešu uniformās. 29.jūnijā, nozieguma izdarīšanas laikā, latviešu 18.policijas bataljons atradās 100 kilometrus prom – Nalibotskijā, kur bija iesaistīts kaujās ar partizāniem. Šo faktu apliecina 18.bataljona pavēļu dokumenti, kas atrodas Hūvera institūtā (Hoover Institution), kā arī Johana Federa (Johannes Feder) liecības Husera (Heuser) prāvas pierādījumos Vācijā. Pat Latvijas čekas vadītājs 1949.gadā nosūtīja ziņu, ka nevar atrast neko kriminālu pret Jāni Apermani, kas bija dienējis 18.bataljonā Baltkrievijā.²³ Līdzīga prāva, 21.bataljona "teātra prāva", notika 1974.gadā, un šo bataljonu apsūdzēja ebreju slepkavībā 1941.gadā Liepājā. Andrejs Ezergailis (Andrew Ezegailis) norāda, ka šo bataljonu nolēma izveidot tikai 1941.gada decembra vidū, un tas tika izveidots tikai 1942.gada februārī; tāpēc šis bataljons nekādā gadījumā nevarēja piedalīties šādā aktā. Turklāt pierādījumi rāda, ka patiesībā šo darbu veica vācu SD vīri, varbūt ar *Arāja kommando* palīdzību. Latvijas prokurore Astra Leičenko veica šīs prāvas analīzi un secināja, ka šī prāva bija "teātra prāva": „*prāva bija totāla fabrikācija*” un sodi bija bāzēti uz "*kopā saliktiem pierādījumiem un falsificētām liecībām*.”²⁴ Citi avoti arī apstiprina, ka 21.bataljons tika nodibināts tikai 1942.gadā. Jāuzsver, ka "masu slepkavības ir nacistu izgudrojums, ne latviešu"; pirms tam, tas bija PSRS izgudrojums, ko NKVD izmantoja Polijā, Baltijas valstīs un citur.

Bieži tiek minēts, ka vācieši uzņēma fotogrāfijas ebreju slepkavošanas laikā. Vācieši tomēr bija strikti aizlieguši fotografēt šīs operācijas. Ja tādas fotogrāfijas tika pieļautas, tad tas notika propagandas nolūkos, lai vainu uzveltu citiem, vai arī šādas fotogrāfijas tika fabricētas vēlāk pēc notikuma. Viena šāda pasaulē labi pazīstama fotogrāfija ir ievietota zemāk, kur redzam ebreju grupu, kas nolemta eksekūcijai Šķēdē pie Liepājas 1941.gada decembrī. Ja apskatām šo fotogrāfiju tuvāk, tad ir redzamas vairākas detaļas, kas liek apšaubīt šīs fotogrāfijas autentiskumu; sk. piezīmi zemāk.

---

²³ Andrew Ezergailis. *Nazi-Soviet Disinformation*. Rīga, 2005; 44.-50.lpp.

²⁴ Ibid. 44.-53.lpp.

Piezīme: Šī fotogrāfija skaitās viena no vislabāk pazīstamākajām "Šķēdes fotogrāfijām", kurā redzam pa kreisi vienu personu Latvijas armijas uniformā apsargājam ebreju grupu pirms viņu eksekūcijas. Šeit nav vajadzīga eksperta acs, lai redzētu, ka kaut kas nav kārtībā ar šo bildi. Skatoties uz karavīru, redzam, ka viņa kājas zābakos ir pagrieztas par 90-100 grādiem uz labo pusi no ķermeņa virziena, un pats ķermenis nav virs redzamajām kājām. Fotogrāfijā arī redzam, ka aiz ebreju grupas tālāk stāvošajiem karavīriem ir atšķirīgas uniformas, ne tādas kā karavīra priekšplānā (jostas, pleca siksnas, cepures, utt.). Tāpat, redzam, ka zem tālāk stāvošiem karavīriem ir redzamas viņu ēnas, tāpat kā ebreju grupai, bet zem karavīra pa kreisi tādas ēnas vispār nav. Tāpat neviens sargs nestāvētu ierindas stilā, ar šauteni plecā un ar zobenu, kas redzams kreisajā pusē. **Tātad, secinājums var būt tikai viens – šī ir safabricēta fotogrāfija, tā radīta vai nu vācu vai krievu velnišķīgās propagandas nolūkiem, lai vainotu latviešus.**

Vēl kāds fakts. SS ģenerālis Jekelns 1946.gadā Rīgā savas prāvas laikā teica vēl ko tādu, kas Rietumos nebija skaidri zināms līdz 2005.gadam: "Man tomēr jāsaka, ka jau pirms manas ierašanās Rīgā (domāts 1941.g. novembra vidus) liels skaits ebreju jau bija nogalināti Ostlandē un Baltkrievijā. To man ziņoja." **Prokurors:** "Kas to ziņoja?" **Jekelns:** „Štalekers, Prūtcmans (*Prützmann*); ģenerālmajors Šrēders (*Schröder*), SS-policijas komandieris Latvijā; ģenerālmajors Mēlers (*Möller*), SS policijas komandieris Igaunijā; un, ģenerālmajors Visockis (*Wysocki*), SS policijas komandieris Lietuvā." **Prokurors:** Kas izpildīja šīs operācijas? **Jekelns:** „Tās vadīja Dr. Lange.”²⁵

Šeit beidzot skaidri redzama atzišanās no paša augstākā SS komandiera, ka vācieši paši izpildīja sākotnējās ebreju slepkavības Baltijas valstīs, pēc tam kad viņi bija tās okupējuši. Kas bija Dr. Lange? Dr. Rūdolfs Lange (*Rudolf Lange*) ir viens no vislabāk pazīstamajiem kaunpilnajiem vāciešiem no *Einsatzgruppen A*, kas piedalījās sākotnējās ebreju slepkavībās *Einsatzkommando 2 (EK-2)* sastāvā. Īsi pēc sākotnējiem „speciālo operāciju” darbiem viņu paaugstināja; viņš arī bija SD šefs Latvijā. Viena lieta, kas jāpatur prātā ir, ka liela daļa vāciešu, kas iebruca tūlīt pēc vācu

²⁵ Grūtups, Andris. *Ešafots*. 2007; 41.lpp.

armijas (*Wehrmacht*) okupācijas, bija baltvāci, kas 1939.-1940.g. bija aizbraukuši uz Vāciju repatriācijas laikā un kas runāja latviski.

Rūdolfs Lange (*Rudolf Lange*). Viņš saņēma doktora grādu tieslietās 1933.gadā un pēc tam viņu savervēja Gestapo (SD). Viņu iecēla par Berlīnes policijas šefa vietnieku 1940.gada septembrī un paaugstināja par SS majoru 1941.gada aprīlī. 1941.gada 5.jūnijā viņš tika nosūtīts uz Pretčšu (*Pretsch*, kas bija *Einsatzgruppen* apmācības vieta „*speciālajām operācijām*”), pie komandējošā *Einsatzgruppen* štāba, kuru komandēja SS brigādes komandieris (*Brigadeführer*) un policijas ģenerālmajors (*Generalmajor der Polizei*) Štālekers (*Dr. Franz Walter Stahlecker*). Lange bija vienas vienības (*Teilkommando*) komandieris *Einsatzkommando 2 (EK-2)* sastāvā, kas bija iesaistīta ebreju slepkavībās galvenokārt Latvijā; viņš atvietoja EK-2 komandieri Edvardu Strauču (*Eduard Strauch*), paliekot par EK-2 komandieri 1941.gada 3.decembrī. Tajā pašā laikā, viņš arī bija nacistu Drošības dienesta vai SD šefs Latvijā, ar tituli *Kommandant des Sicherheitsdienst*.

Kopumā Latvijā bija ieradušies apmēram 25 000 vācu *administratori un virsuzraugi*,²⁶ viņi kontrolēja katru aspektu no latviešu dzīves, ieskaitot arī ebreju slepkavošanu, līdzīgi tam, ko bija darījuši PSRS NKVD jau agrāk 1940.-1941.gadā.

Latvijas pašvaldība (1942–1945). 1941.gada decembrī vairāki Latvijas atvaļinātie virsnieki un bijušie valdības ierēdņi, kuri bija paglābušies no Padomju Savienības veiktā „latviešu tautas holokausta” Latvijā, uzrunāja vāciešus par domu, ka varētu izveidot Latvijas pašvaldību. Sākotnēji vācieši šo ideju pilnībā noraidīja, bet beidzot 1942.gada 1.martā piekrita šādai latviešu pašvaldības izveidošanai, taču ar striktu noteikumu, ka pašvaldībai nebūs nekādas izpildvaras vai lēmumu pieņemšanas varas. Vajadzība šādai pašvaldībai bija skaidri redzama, it sevišķi saistībā ar izglītības, medicīnas, transporta, ekonomijas, policijas drošības un citām jomām. Pašvaldība bija vajadzīga, lai kaut nēcik kara laika valstī nodrošinātu minimālu organizāciju un stabilitāti, it sevišķi pārtikas piegādi iedzīvotāju centriem. Centri strādāja kara laika apstākļos, kā varēja; pašvaldība arī palika vienīgais veids, kā vāciešiem varēja iesniegt latviešu protestus pret vācu armijas pārmērībām. Visam bija vajadzīgas vācu atļaujas, un pašvaldībai nebija nekādas autoritātes pat sīkākajās lietās. Tā tas turpinājās līdz pat Otrā pasaules kara beigām. Pašvaldībā iekļāvās: Ģenerāldirektors (GD) – ģenerālis Oskars Dankers; GD vietnieks iekšlietās un drošībā – pltn. V. Veiss; Izglītības GD – prof. M. Prīmanis; Tieslietu GD – A. Valdmanis; Finanšu GD – J. Skujevics; Saimniecības GD – V. Zāgers; Satiksmes GD – O. Leimanis; Revīzijas GD – P. Vanags; Pašvaldības biroja administratīvais vadītājs – kapt. A. Skrēbers. Vēlāk, Valdmani aizvietoja agrākais Latvijas prezidents A. Kviesis, pēc tam prezidentu Kviesi atvietoja T. Zvejnieks; 1943.gada beigās, V. Zāgera vietā stājās O. Leimanis, bet no Saimniecības GD tika atdalīta un izveidota Lauksaimniecības GD, ko pārstāvēja J. Andersons.

---

²⁶ Arnolds Aizsilnieks. „Latvijas saimnieciskā izmantošana vācu okupācijas laikā 1941-1945”. *Okupācijas varu nodarītie postījumi Latvijā 1940-1990*. Sockholm-Toronto, 2001; 162.lpp.

Latviešu iesaukšana vācu kara vajadzībām. Vāciešiem jau 1941.gada otrā pusē sākās rasties arvien lielākas grūtības ar partizāniem, kuri darbojās vācu okupētajās teritorijās frontes aizmugurē. Saistībā ar to vācieši jau 1941.gadā, ignorējot Hāgas konvenciju, iesāka formēt Latvijas policijas bataljonus no agrākajiem policistiem, aizsargiem un no tiem, kuri agrāk bija dienējuši armijā. Sākotnēji šie bataljoni tika izmantoti kārtības uzturēšanai, dzelzceļu un ostu apsardzei u.tml. Jau 1941.gada 20.jūlijā ar SS ģenerāļa Štālekera pavēli tika izveidota 500 vīru liela "brīvprātīgā policijas rezerve". Sākotnēji, pēc ziņu izplatīšanās par padomju NKVD drausmu darbiem 1941.gadā, jaunie cilvēki brīvprātīgi iestājās šajā pirmajā policijas bataljonā. Tomēr, kad šis pirmais bataljons, kurš vēlāk tika nosaukts par latviešu 16.policijas bataljonu, 1941.gada 21.oktobrī tika nosūtīts uz Austrumu frontes kara zonu un iesaistīts kaujās pret padomju partizāniem (patiesībā pret PSRS karavīriem vācu aizmugurē), brīvprātīgo skaits ievērojami nokritās. Arī latvieši zināja, ka tā ir nelegāla vācu rīcība, kas pārkāpj Hāgas konvenciju. Neskatoties uz visu minēto, vācieši tomēr līdz 1942.gada beigām piespiedu kārtā noformēja 20 šādus bataljonus un nosūtīja tos uz frontes kara darbības zonām. Pēc pašu latviešu datiem, ko devuši tie, kuri bija iesaukti vācu armijā un dienējuši šādos bataljonos, var spriest, ka līdz 1944.gada beigām tika izveidoti 40 šādi bataljoni, skaitliski apmēram 20 000 vīru. Patiesie skaitļi var būt arī lielāki, jo vāciešiem bija pilnīga kontrole reģistrācijas un iesaukšanas lietās, un tā informācija nebija pieejama latviešiem; kuriem nebija nekāda teikšana šajā ziņā.²⁷

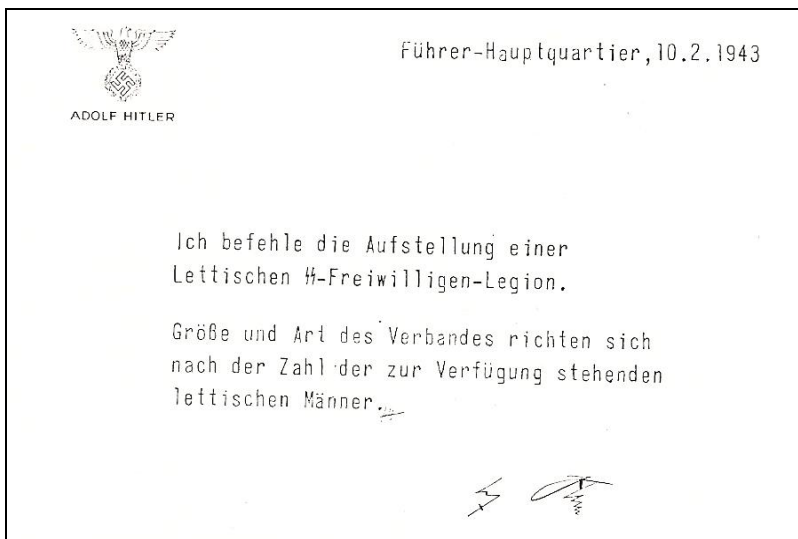
Latviešu leģions (1943–1945) 1942.-1943.gada ziemā Staļingradas kauja mainīja vācu kara veiksmi, un viņiem radās vajadzība veidot jaunus spēkus. Šajā sakarībā, atkal pārkāpjot Hāgas konvenciju, vācieši nolēma radīt igauņu un latviešu leģionus. Sākotnēji vācieši veica iesaukumu brīvprātīgajiem, taču atsaucība bija tik maza, ka nevarēja noformēt pat mazu vienību. Tāpēc 1943.gada 10.februārī Hitlers izdeva divu teikumu pavēli – **"Pavēlu izveidot latviešu SS brīvprātīgo leģionu. Vienības lielums un veids atkarīgs no rīcībā esošā latviešu vīru skaita."** /paraksts/

Hitlers un /iniciāli/ Himlers.

Šī pavēle neatstāja nekādas šaubas, ka latviešu jaunekļus mobilizēs kara darbības vajadzībām; vārds "brīvprātīgie" tika piekabināts, lai maldinātu pasauli, vismaz sākotnēji. Galvenais kas jāievēro šajā Hitlera pavēles valodā ir īpašie vārdi **"... atkarīgs no rīcībā esošā latviešu vīru skaita"**, tur nav minēts, ka tas būs atkarīgs no **"brīvprātīgo skaita"**. Tātad, šī pavēle pati par sevi jau liecina, ka Hitlers bija nolēmis izveidot latviešu leģionu ar piespiedu mobilizācijas palīdzību, bet ne ar brīvprātīgo iesaukšanu. Tāpēc arī sākumā vācieši nevarēja noformēt pat mazu vienību, nemaz nerunājot par 100 000 lielu latviešu leģionu, kas bija vācu sākotnējais plāns.

---

²⁷ *Latviešu karavīrs Otrā pasaules kara laikā.* Vāsterås,1972; 56.-57.lpp.

1943.g. 10.februāra Hitlera pavēle noformēt Latviešu leģionu.

Lai izpildītu Hitlera pavēli, vācieši izmantoja divu soļu stratēģiju – pirmais solis, obligāta reģistrācija darbam; otrs solis, mobilizācija, kas bāzēta uz darbā reģistrētajiem, kuri bija fiziski piemēroti dienestam latviešu leģionā.

Zur Beachtung! — Ievēribai!
Personalausweis mitbringen!
Nemt līdzi personas apliecību!
Diese Aufforderung sofort dem Arbeitgeber vorlegen und anhängenden Beschäftigungsnachweis ausfüllen lassen.
Šis uzskaitījums nekavējoties uzādams darba devējam, kam jāpilda pienākums nodarbošanās apliecināt.

POSTKARTE
Einschreiben:
Ierakstīt:
1943. 26. Febr.

Herrn
Janis Bens
kgm.
Vidzemes gube 246-18
Rīga

Tauglībasprøfung — Iegūņemts
am. 26. FEB. 1943
Noms dalība
derīguma pārbaudē
Zurückgestellt
Atbrīvots
26. FEB. 1943

Der SS- und Polizeiführer Lettland
Auf Grund der Verordnung über die Einführung der Arbeitspflicht vom 19. 12. 41 und den dazu erlassenen Änderungen und Durchführungsbestimmungen findet:
Pārbaudoties uz 1941. g. 19. 12. rīkojumu par darba pienākumu ieviešanu un šī rīkojuma papildinājumiem un izpildes noteikumiem
am. 26. 2. 43. un 8.00 Uhr in Carl Schinns Str. 14/15
kur
die Erfassung Ihres Geburtsjahrganges statt — Erfassungsort Nr. 1
notiek jau drīzākas gada gājuma reģistrācija — reģistrācijas komisija Nr. 1
Hierbei haben Sie sich in sauberen Zustände einzufinden. Nichtbefolgen dieser Aufforderung zieht schärfste Bestrafung nach sich. Der Arbeitgeber ist verpflichtet, den erforderlichen Urlaub unter Weiterzahlung des Lohnes zu gewähren und hat den anhängenden Beschäftigungsnachweis genau auszufüllen. Diese Aufforderung gilt als Berechtigungsnachweis für die Benutzung öffentlicher Verkehrsmittel.
Uz reģistrāciju jums jāierodas rīti kopā. Neatstājot šinī uzskaitījumam, jūs stingri sodīs. Darba devējam uzliktā par pienākumu piekirt vajadzīgo atvaļinājumu, iekšējo kārtību elgt, un tam pareizi jāpilda pievienotais nodarbošanās apliecinājums. Šis uzskaitījums der kā tiešai apliecinājumam pretī publiskās saimniecības līdzekļus.

Siegel
Zināms
Im Auftrage:
Uzdevums
Zāksmitte beachten! — Ievērot otro pusli!

Staatdruckerei Riga, Hermann-Göring-Str. 9 47432

Ergänzungsamt der Waffen-SS
Ergänzungsstelle Riga
Riga, Datum des Poststempel
Pleskauer Str. 16

Einberufungsbefehl
Iesaukšanas pavēle

Sie werden hiermit zur Lettischen W-Freiwilligen-Legion einberufen und haben sich am
Ar šo esat iesaukts Latviešu W-brīvprātīgo leģionā. Jums jāierodas
26. MÄRZ 1943. 1943 bis 18.00 Uhr
līdz pulkst.

in **Riga, Abreiner Kaserne** zu melden
ieršanās vieta

Mit der Einnahme unterstellen Sie der Deutschen Wehrmacht und den für sie geltenden Bestimmungen.
Ar iesaukšanos jūs esat padots vācu bruņotiem spēkiem un to pastāvīgam noteikumiem.

Der Leiter der Ergänzungsstelle Riga der Waffen-SS
i. A. Hauptsturmführer

Pirmais solis: reģistrācija darbam.

Otrais solis: mobilizācija

„Ar šo jūs esat iesaukts latviešu brīvprātīgajā leģionā. Jums ir jāpiesakās ..... Ar šajā pavēlē noteikto brīdi jūs esat pakļauts vācu Bruņoto spēku autoritātei un viņu spēkā esošajiem reglamentiem.” Šeit nevienam nevar būt šaubas par to, ka latviešu jaunatne tika mobilizēta vācu izveidotajam latviešu leģionam. Sods par mobilizācijas pavēles neizpildīšanu bija cietums vai nošaušana. Šādos mobilizācijas apstākļos tika izveidotas divas divīzijas, 15. un 19. divīzija no mobilizētiem latviešu jauniešiem. Kā jau iepriekš minēts, pirmā vāciešu pasludinātā mobilizācija bija saistīta

ar latviešu policijas bataljonu noformēšanu kaujas vajadzībām. Mobilizācija latviešu leģionā notika no 1943.gada februāra līdz pat Otrā pasaules kara beigām; daži no agrāk noformētajiem policijas bataljoniem tika iekļauti leģionā, jau pēc tā izveidošanas. Vācieši izmantoja katru iespēju dabūt jaunos Latvijā iedzīvotāju vidū. Sākotnējā mobilizācijā, no tiem, kuri bija dzimuši 1919.-1924.gadā, vācu nodoms bija mobilizēt 60 000; reāli, viņi mobilizēja 42 000, no kuriem 15 000 nonāca leģionā un 27 000 kļuva par vācu armijas izpalīgiem, vai tiem saucamiem *Hilfswillige der Wehrmacht (HiWi)*. Tie, kas bija nozīmēti par *HiWi*, tika nosūtīti uz vācu armijas vienībām. No pirmajiem 15 000 kas bija iesaukti, pirmie 1 000 vīri tika nosūtīti uz fronti, lai papildinātu latviešu brigādi, kas tur jau tika formēta; pārējie 14 000 tika nosūtīti uz Kurzemi, lai veidotu pirmo latviešu divīziju. Kopumā Otrā pasaules kara laikā vācieši mobilizēja apmēram 165 000 vīrus.²⁸ Papildus vācieši paņēma desmitiem tūkstošu latviešu zēnu 15-17 gadu vecumā, bet daži bija tikai 14 gadus veci, ieskaitot arī vairākus tūkstošus latviešu meiteņu *HiWi* dienestam (vācu armijas un Gaisa spēku izpalīgi).

1943.gads – pirmie 1 000 latviešu leģionā iesauktie jaunekļi.

Piezīme: Vācu SS karavīriem uz viņu uniformu labās apkakles bija SS zīmotne. Latviešiem bija aizliegts to valkāt. SS ģenerālleitnanta Jitnera (Jüttner) pavēle: "Pašreizējā momentā labējā apkakle ir bez zīmotnēm. Uz kreisās apkakles atrodas pakāpes zīmotne." (Atsauce: SS-ģenerālleitnanta Jitnera slepenā vēstule *SS-Führungshauptamt, Amt II, Org.Abt. Ia/II, Tgb. Nr. II/1501/43 geh. Berlin-Wilmersdorf, Feb 26th, 43, Kaiseralee 188*). Šo pavēli vācieši pilnīgi ignorēja un izsniedza no SS noliktavām latviešiem lietotas uniformas, kurām jau bija minētās SS nozīmes. Neviena kara laika apstākļos nepiegrīza šādi detaļai lielu vērību.

Atvaļinātais Latvijas armijas ģenerālis Rūdolfs Bangerskis tika nozīmēts par latviešu leģiona ģenerālinspektoru; pulkvedis Aleksandrs Plensners bija nozīmēts kā ģen. Bangerska pirmais štāba priekšnieks, vēlāk, kad pulkvedis Plensners tika nozīmēts par pulka komandieri, viņu aizvietoja virspulkvedis Artūrs Silgailis. Ģenerālim Bangerskim bija "jāstaigā pa ļoti šauru līniju" attiecībā uz vāciešiem, it sevišķi kad viņš protestēja pret vācu pārmērībām. Viņam bija labi saglabājušies oficiālie dokumenti un protokoli,

²⁸ Andrejs Mežmalis. *The Latvian Legion*. Rīga, 2010; 41.-42.lpp; 55.lpp.

kas ir pieejami pētniekiem. Viens šāds viņa protests vāciešiem bija, kad vācieši bija izmantojuši viņa latviešu leģiona ģenerālinspektora zīmogu – it kā viņš veic latviešu jaunekļu mobilizāciju.

LATVIEŠU SS-BRIVPRĀTĪGO LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1943. g. 4. oktobrī
Nr. 3170

Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē.

Noraksts: Zemes pašpārvaldei.

Atgriezies 2. oktobrī no izbraukuma uz Volchovas fronti, šodien dabūju zināt, ka pie 1918.—1924. g. dzimušo jaunekļu iesaukšanas kara dienestā, iesaukšanas pavēles iesaucamiem tiek izsniegtas ar Latviešu leģiona ģenerālinspektora stūrstampu un it kā manā uzdevumā tās paraksta kāds SS- hauptsturmführers.

Tā kā es līdz šim nekādus iesaukšanas rīkojumus neesmu devis un nevienu neesmu pilnvarojis rīkoties manā vārdā, tad šādu patvarīgu rīcību nevaru atzīt un lūdzu Jūsu rīkojumu tādu pārtraukt.

Manas kā ģenerālinspektora tiesības un pienākumi nav nekur noteikti, un līdz šim tie ir izpaudušies galvenokārt morālas dabas pienākumu izpildīšanā, bez tiesībām kaņavīrus iesaukt dienestā, atvaļināt vajadzības gadījumā tos no dienesta vai piešķirt tiem atvaļinājumu.

Līdz šim vienmēr esmu gājis taisnus likumīgus ceļus un no tiem negribu novirzīties arī turpmāk, tāpēc lūdzu Jūsu steidzamu rīcību šinī lietā.

R. Bangerskis

SS- grupenführers un ieroču-SS
ģenerālleitnants.

Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģenerālleitnants Rūdolfs Bangerskis,

Latviešu leģionā iekļāvās divas divīzijas – zenīartilērijas un lauku noliktavas. Vāciešu divīziju apzīmējumi šīm divīzijām bija **“15. Waffen-Grenadier-Division der SS (latviešu 1.divīzija)”** un **“19. Waffen Grenadier-Division der SS (latviešu 2.divīzija).”** Pēc šo divīziju apzīmējuma vien var pateikt, ka šīs divīzijas nebija SS divīzijas, bet gan bija pievienotas (*der SS*) pie SS it kā tās būtu kāda manta, kas pieder SS vai ir nodota tā vajadzībām. Latviešu 2.divīzija (19.div.) aizsākās kā viens pulks Ļeņingradas frontē un pieauga līdz divīzijas sastāvam, kamēr atradās krievu frontē. Šī divīzija nepārtraukti atradās frontē un tikai frontē – divarpus gadus bez pārtraukuma, sākot no 1943.gada sākuma līdz Otrā pasaules kara beigām, stāvot pretim pretiniekam, kura spēki bija skaitliski desmit reizes lielāki. Latviešu 1.divīziju (15.div.) iesāka formēt 1943.gada pavasarī, bet tā bija spiesta nosūtīt savus leģionārus arī 19.divīzijai, kas atradās frontē. 15.divīzija vēl nebija pilnībā apmācīta, kad tā tika nosūtīta uz fronti Neveles-Novosokolņiku rajonā rietumu Krievijā; sākotnēji, divīzija netika turēta vienkopus, bet tika sadalīta mazākās vienībās, ko pievienoja vācu vienībām. Tas izraisīja lielu nesaprašanos, sajukumu un komandķēdes un sakaru sabrukumu (lielākā daļa latviešu komandieru nerunāja vāciski); latviešu pulku un bataljonu komandieri arī izvirzīja stingrus protestus, jo viņi bija veikuši apmācības kopā divīzijas sastāvā. Latviešu vienībām bija radušies nevajadzīgi zaudējumi vācu rīcības dēļ. 15.divīzijas komandieris vācietis tika noņemts no amata šīs rīcības dēļ, bet viņa atruna bija, ka viņš tikai izpildījis pavēles. Visbeidzot, pēc stingra latviešu leģiona ģenerālinspektora protesta, divīzija atkal tika apvienota. Kļuva skaidrs, ka vācieši nevēlējās redzēt abas divīzijas vienkopus, jo vāciešiem labi bija zināms leģionāru noskaņojums par Latvijas valsts atjaunošanu. Kara apstākļu spiestas, abas latviešu divīzijas tomēr beigās sanāca kopā un tika iekļautas armijas korpusā kopā ar vienu vai vairākām vācu divīzijām 1944.gada martā Ostrovas un Opočkas rajonā.

Jauniesauktie latviešu jaunieši (1943.-1945.g).

Pēc ļoti sīvām cīņām pret Sarkano Armiju un pēc tam, kad abām divīzijām jau bija milzīgs skaits kritušo un ievainoto, 15.divīziju atvilka atpakaļ no frontes līnijas un tās pārpalikumu ieskaitīja 19.divīzijā.²⁹ Pavisam kopā zaudējumi bija apmēram vienas divīzijas apjomā, taču abas divīzijas bija noturējušas savas frontes līnijas pret skaitliski vairākkārt lielākiem Sarkanās armijas spēkiem. No 15.divīzijas izveidoja komandējošā sastāva „skeletu”, kas kopā ar no jauna mobilizētiem latviešiem tika nosūtīti uz Vāciju apmācībās.

Šos lielos zaudējumus kaujas laukā latvieši atceras katru gadu līdz pat šai dienai, jo tā skāra gandrīz katru ģimeni Latvijā. Šādi piemiņas pasākumi bija aizliegti Padomju Savienības okupācijas laikā (1945–1991), tomēr latvieši Brīvajā pasaulē atcerējās šos notikumus katru gadu, pieminot kritušos aizlūgšanās dievnamos, kapsētās un pie pieminekļiem ik gadu 16.martā, kad abas divīzijas bija cīnījušās plecu pie pleca pret milzīgo pārspēku, kas apdraudēja Latviju un latviešu tautu.

Tagad latvieši Latvijā, kā arī svešumā, turpina atzīmēt šo bēdu pilno piemiņas pasākumu katru gadu 16.martā, ejot uz dievnamiem, noliekot ziedus pie pieminekļiem un apmeklējot kapsētas visā Latvijas teritorijā. Tas tiek darīts, lai atcerētos lielos dzīvības zaudējumus, kad apmēram 15 000 latviešu karavīru, lielākā daļa 18-19 gadu vecumā, krita abu divīziju kopējā kaujā pret ienaidnieku ļoti īsā laika sprīdī Otrajā pasaules karā. Latvieši šajā dienā piemin arī citus kritušos latviešu karavīrus Otrajā pasaules karā. Kopā tie ir apmēram 80 000 vīri, ieskaitot bojā gājušos karavīrus, kara gūstekņi un tos, kuri gāja bojā Sibīrijas vergu nometnēs pēc Otrā pasaules kara. Latvieši arī atceras, ka šie jaunieši savas dzīves pašā sākumā bija ar varu mobilizēti, ieģērbti svešas varas uniformās un krituši karā, kas nebija Latvijas izraisīts karš. Latvieši skaidri apzinās, ka Otro pasaules karu izraisīja Padomju Savienība un Vācija. Tāpat katru gadu, kad notiek 16.marta pasākums, krievi un pat daži vācieši, apzīmogo šo piemiņas pasākumu

²⁹ Andrejs Mežmalis. *The Latvian Legion*. Rīga, 2008; 64.-66.lpp.

par „fašisma atdzimšanu” Latvijā. Cik nezinošam vai tīši ļaunprātīgam ir jābūt cilvēkam, kas var teikt kaut ko tādu!? Abas šīs lielvalstis bija labi sabiedrotie, un īstie fašisti bija Staļina totalitārā Padomju Savienība un Hitlera nacistiskā Vācija, kas izraisīja Otrā pasaules karu un noslepkavoja miljoniem nevainīgu un miermīlīgu cilvēku, izdarot drausmīgus noziegumus pret cilvēci, ieskaitot arī atbildību par šo latviešu jauniešu bojāeju Otrā pasaules kara laikā. Latvija bija pasludinājusi striktu neitralitāti jau 1939.gada 1.septembrī, bet Padomju Savienība (krievi) un Vācija (vācieši) to pilnībā ignorēja!

Otrā pasaules kara zaudējumi Baltijas valstīs. Kā jau iepriekš minēts, latviešu leģionā kritušo skaits bija ļoti liels, jo latviešu leģionāri bieži tika iesaistīti kaujās tajos frontes iecirkņos kur pretinieka spēki bija daudzkārt, pat desmit reizes lielāki par latviešu vienībām. Pēc pašu leģionāru aprēķiniem, Otrā pasaules kara laikā krita 80 000 latviešu karavīru.³⁰ Vienību kaujas zaudējumi sasniedza pat ap 55%.³¹ Abas latviešu divīzijas, 15. un 19.divīzija, tika papildinātas ar jauniesauktajiem vairākas reizes, lai aizvietotu kritušos un ievainotos. Tāpat krievi mobilizēja vismaz 20 000 latviešu jauniešus, no kuriem krita vai tika ievainoti apmēram 50%. Piemēram, Padomju armijas latviešu 43.kājnieku divīzijas zaudējumi bija 50% – 5 100 kritušie vai ievainoto kaujās ar vāciešiem no 1942.gada novembra līdz decembra beigām.³² Latvieši tika iznīcināti no abām pusēm, no Padomju Savienības un Vācijas pusēs.

Latvijas iedzīvotāju zaudējumi, Padomju Savienības un Vācijas okupācijas rezultātā bija neiedomājami lieli – noslepkavotie, iesauktie un kritušie, un deportētie. 1939.-1941.gadā vien Latvija zaudēja 165 000 iedzīvotājus (uz Vāciju repatriējās – 70 000; padomju okupācijā noslepkavoti vai deportēti – 35 000; mobilizēti Sarkanajā armijā – 20 000; uz Krieviju aizvesti bēgļi – 40 000). 1941.-1945.gada posmā latviešu zaudējumi jau sasniedza 275 000 (PSRS noslepkavoti vai deportēti – 90 000; aizvesti uz Vāciju – 35 000; krituši latviešu leģionā – 80 000; PSRS noslepkavoti un deportēti – 70 000). Papildus šiem skaitļiem, 1941.-1945.gadā Latvija zaudēja 230 000 iedzīvotāju (100 000 izbrauca uz Rietumiem; 50 000 zaudēti dēļ PSRS veiktās Abrenes aneksijas; dažādu citu iemeslu dēļ – 80 000). **Tātad, Latvijas kopējie zaudējumi no 1939. līdz 1945.gadam bija 670 000 cilvēku vai apmēram 33% no valsts iedzīvotājiem, bet PSRS zaudējumi bija tikai 12% un Vācijas (kopā ar Austriju) - vien 10.5%.³³** Papildus tam, PSRS terorisma dēļ, 1945.-1953.gadu posmā Latvija zaudēja vēl 100 000 iedzīvotājus.³⁴ Turklāt PSRS saņēma gūstā 50 000 latviešu karavīrus, kuri tika deportēti uz padomju Gulagu; no tiem tikai varbūt 10% pārdzīvoja vergu nometnes Sibīrijā. Vēl papildus 7909 latviešu partizānu tika nogalināti vai arestēti un deportēti.³⁵ Citi avoti

---

³⁰ *Latviešu karavīrs Otrā pasaules karā*. Plön, 1985; 468.-469.lpp.

³¹ Gunars Kurlovičs and Andris Tomašūns. *Latvijas vēsture vidusskolai II*. Rīga, 2000; 243.lpp.

³² *Latvia's Occupation Museum Yearbook, 2000*. Rīga, 2001; 209.-211.lpp. (Sarkanarmijas kara dokumenti. K. Mahaņko. 1943.g. 3.janvāra slepens ziņojums J. Kalnbērziņam un V. Lācim).

³³ Gunars Kurlovičs and Andris Tomašūns. *Latvijas vēsture vidusskolai II*. Rīga, 2000; 264.lpp.

³⁴ Ibid. 276.lpp.

³⁵ Andrejs Mežmalis. *Latviešu leģions*. Rīga, 2010; 60.lpp.

apstiprina vispārīgos noslepkavoto un deportēto skaitļus Latvijā, kā arī parāda zaudējumus Igaunijā un Lietuvā 1940.-1952.gados laikā³⁶:

Baltiešu upuri PSRS okupācijas gados (*)	<u>Igauni</u>	<u>Lietuvieši</u>	<u>Latvieši</u>
- Deportēti vai nogalināti PSRS okupācijas laikā (1940.-1941.g.)	60,000	34,000	75,000
- Deportēti vai nogalināti PSRS okupācijas laikā (1944.-1952.g.)	75,000	136,000	245,000
Kopā	135,000	170,000	320,000

- (*) - Helmuth Weiss. Die Baltischen Staaten. Die Sowjetisierung Ost-Mittel-europas. A. Metzner, 1959
 - Andrievs Namsons. "Die Nationale Zusammensetzung der Einwohner der Baltischen Staaten." Acta Baltica I. Konigstein, 1962. 63-73 lpp.
 - Adolfs Silde. The profits of Slavery. Stockholm, 1958. 15 lpp.
 - David J. Dallin. Forced Labor in Soviet Russia. New Haven, 1947. 264 lpp.

Krievu kolonizācija, pārkrievošana un Baltijas valstu integrēšana PSRS. Pēc Otrā pasaules kara, kad slepkavības, deportācijas un apspiešanas jau bija realizētas, Padomju savienībai bija trīs galvenie mērķi, ko tā gribēja realizēt Baltijas valstīs – kolonizācija – galvenokārt ar krieviem, Baltijas valstu iedzīvotāju pārkrievošana un Baltijas valstu ekonomiku (kas bija uz Rietumiem orientētas) 100% integrācija Padomju Savienības saimnieciskajās struktūrās. Tas ietvēra arī visu privāto īpašumu nacionalizāciju, izņemot minimālu apjomu personīgo mantu. Visa simtiem tūkstošu deportēto manta tika konfiscēta, jo deportētie tika uzskatīti par politiski neuzticamiem, vai vienkārši tika apzīmēti par PSRS ienaidniekiem. Praktiski skatoties, pēc Otrā pasaules kara, PSRS atsāka to, ko tā bija pārtraukusi 1941.gada jūnijā.

Padomju-krievu kolonizācija bija cieši saistīta ar masu slepkavībām, deportācijām un represijām pret latviešiem, igauņiem un lietuviešiem. Pēc katras masu deportācijas, Baltijas valstīs tika ievesti iedzīvotāji no citām PSRS republikām, pamatā krievu tautības. Deportētie baltieši, tie, kuri nebija NKVD noslepkavoti, nedrīkstēja ņemt līdzi uz Sibīriju nekādas mantas, izņemot 100 kilogramus personīgo mantu, kas iekļāva arī ēdienu garajam ceļam lopu vagonos. Visu deportēto baltiešu īpašumus un viņu personīgās mantas, kā arī māju un dzīvokļu iekārtas konfiscēja, tās tika nodotas iebrāucējiem – kolonizatoriem, kas ieguva mājas, dzīvokļus un Latvijas iedzīvotājiem piederējušās personīgās mantas (mēbeles, drēbes, traukus, tepikus, utt.). Sākotnēji šie kolonizatori bija PSRS (krievu) militārpersonas, NKVD personāls un komunistu funkcionāri; viņu ģimenes ieradās pēc neilga laika. Pirmajos divpadsmit gados pēc Otrā pasaules kara, vairāk kā 400 000 šādu kolonistu ieradās Latvijā, lai paliktu uz dzīvi deportēto un noslepkavoto dzīvokļos un mājās, bet nākamajos četrdesmit gados iebrāucēju skaits sasniedza 708 000.³⁷ Vissmagākais stāvoklis pēc kara bija tieši Kurzemē, kur PSRS ieslodzīja filtrācijas nometnēs visus latviešu vīriešus no 16 līdz 60 gadu vecumam; pēc tam, daudzi tikai nosūtīti uz Sibīriju – kopā apmēram 50 000. 1949.gadā atkal notika masu deportācijas, un tajās tika iekļauti civilisti no visādiem arodiem – viņi tika deportēti tikai tāpēc, ka viņi bija latvieši.

³⁶ Okupācijas varu nodarītie postījumi Latvijā 1940-1991. Stokholma-Toronto, 2001; 497.lpp.

³⁷ Ilgonis Upmalis, et al. Latvija Padomju militaristu vara. Rīga, 2011; 98.-99.lpp.

NKVD ģenerālis Ivans Serovs (Berija palīgs), autors 1941.g. 21.janvāra instrukcijai Nr.2192, kas ievadīja 1941.g. deportācijas Baltijas valstīs.

Ģenerālleitnants Sergejs Ogoļcovs PSRS VDM ministra vietnieks, kas pārraudzīja 1949.g.25.marta deportācijas Baltijas valstīs.

Piezīme: Serovs, Ogoļcovs un viņu padotie tika apbalvoti par "izcili paveiktajiem darbiem" Baltijas valstīs – igauņu, latviešu un lietuviešu slepkavošanu, deportēšanu un citu PSRS politburoja lēmumu izpildīšanu.

1949.gada 25.martā tika realizēta PSRS NKVD "ļoti slepena speciāla operācija" ar nosaukumu *"Krasta banga"*.³⁸ Šo operāciju izpildīja PSRS NKVD-MVD-MGB leģionārais karaspēks, deportējot apmēram 95 000 cilvēkus no Baltijas valstīm (Igaunija – 20 713; Latvija – 42 149; Lietuva – 31 917).³⁹ Tieši Latvijā deportēto skaits tiek lēsts 42 975 cilvēku, kuru lielākā daļa (72.9%) bija sievietes un bērni.⁴⁰ Kolonizācija, kas jau bija iesākta 1940. –1941.gadā, turpinājās visu okupācijas periodu līdz 1991.gadam. Dati rāda, ka "imigranti" (kolonizatori) kas iebrāuca Latvijā no 1945. līdz 1955.gadam, sasniedza 535 000, galvenokārt viņi bija no Krievijas.⁴¹ Šis skaitlis neiekļauj padomju armijas militārpersonas, kas dienēja okupācijas spēkos un dzīvoja Latvijā. PSRS politika bija mudināt to armijas personālu, kas gāja pensijā, dzīvesvietai izvēlēties Latviju – palikt Latvijā vai braukt uz Latviju no citām vietām un šeit veidot pensijas dzīvi – saprotams ar visām ģimenēm, par to saņemot speciālu atlīdzību un privilēģijas jaunās dzīves uzsākšanai.

Padomju rusifikācijas programma bija vienkārši strukturēta, bet strikti izpildīta. Vietējo iedzīvotāju bērniem obligāti bija jāmācās krievu valoda, un visas oficiālās lietas bija jākārto krievu valodā, kaut arī 99% no latviešiem nerunāja krieviski. Visās dzīves situācijās un pasākumos krievu valodā dominēja – teātros, kino, sanāksmēs, utt. Ja bija 10 latvieši un 1 krievs, sarunām bija jānotiek krievu valodā; neviens neiedomājās

³⁸ Unpunished Crimes. Sockholm-Toronto, 2003; 87.-96.lpp. [Heinricha Stroda raksts. *Operation "Coastal Storm" (PRIBOY) (Krasta banga) – The deportation of the Baltic Peoples 1949*].

³⁹ Ibid. 93.lpp.

⁴⁰ Unpunished Crimes. Sockholm-Toronto, 2003; 99.-100.lpp. (Sindijas Dimantas un Induļa Zālīša raksts: *"Structural Analysis of the Deportations of the 1940s"*).

⁴¹ Gunārs Kurlovičs and Andris Tomašūns. *Latvijas vēsture vidusskolai II*. Rīga, 2000; 265.lpp.

protestēt, jo Sibīrijā varēja nokļūt pat parniecīgākām lietām, un nu jau VDK, nevis NKVD acis bija visur. Maskavas mērķis bija izskaust latviešu valodu, kuru krievi sauca pat par "suņu valodu". Latvija īpaši cieta no šīs rusifikācijas programmas, jo Latvijā bija sabraucis ļoti liels skaits kolonizatoru. Latvieši vairs pat nevarēja nopirkt kukuli maizes, ja to neprasija krievu valodā; tāda bija krievu politika, un praktiski visur pārdevēji veikalos bija krievi, kas salīdzinoši nesen ieradušies Latvijā. „*Krievu valodas vispārīgā lietošana Latvijai tika uzspiesta pēc Otrā pasaules kara. Vadošos amatus Rīgā un reģionālās iestādēs ieņēma iebrāucēji, kuri neprata latviešu valodu, to nemācījās, un visas direktīvas un ziņojumus izdeva tikai krievu valodā. Lauksaimnieki lielākoties nesaprata ne vārda no teiktā. Latviešu valodas izspiešana no sadzīves bija tik pārmērīga, ka pat augstāka ranga ierēdņi pret to iebilda.*”⁴²

Baltijas valstu ekonomiskā integrācija PSRS sistēmā tika ieviesta ļoti vienkāršā un brutālā veidā. Pirmkārt, visi privātie uzņēmumi tika nacionalizēti; šo īpašumu īpašnieki deklarēti par "strādnieku izsūcējiem un valsts ienaidniekiem", lielākā daļa no tiem vai nu bija noslepkavoti vai deportēti uz Gulagu. Nākamie ienaidnieki bija visi lauksaimnieki, tie, kuriem piederēja 30 hektāri (75 akri) zemes, tika uzskatīti par *kulakiem* (sekmīgi lauksaimnieki, kas pretojās kolektivizācijai), kuri arī tika arestēti, noslepkavoti vai deportēti kā PSRS ienaidnieki; viņu zemes tika nacionalizētas, inventārs un personīgās sadzīves iekārtas – konfiscētas. Praktiski runājot, PSRS nozaga Latvijas valsti un apzaga Latvijas iedzīvotājus, nozaga pilnīgi visu, ko Latvijas valsts un Latvijas iedzīvotāji daudzu gadu garumā bija iegādājušies, grūti strādājot līdz pat krievu okupācijai; citiem vārdiem, tā bija neierobežota Latvijas nācijas aplaupīšana un slepkavošana, un tas viss – komunisma vārdā. Modris Šmulders ir veicis aprēķinus par PSRS izraisītiem zaudējumiem Latvijā.

"Tātad 2001.gadā tika aprēķināts, kā pamatu izmantojot Šmuldera aprēķinus, ka Padomju Savienība (Krievijas Federācija, kā PSRS mantiniece) Latvijai ir parādā 210 miljardus USD par 50-gadu okupāciju un izraisītajiem materiālajiem zaudējumiem."⁴³ Papildus tam, padomju armijas izraisītie zaudējumi Latvijā tiek lēsti 2,950, 995 775 Ls vērtībā, vai 5 713 422 920 USD.⁴⁴ Nekāda naudas summa tomēr nevar sniegt kompensāciju par tām pārestībām, ko Baltijas valstīs paveikusi PSRS 50 gadu ilgušās okupācijas garumā. Cik liela summa kā rēķins būtu pietādama par noslepkavotiem cilvēkiem, par bojāgājušiem deportētajiem un deportēto izpostītajām dzīvēm, par nedzimušām paaudzēm Baltijas valstīs, kas notika Kremļa, Krievijas un komunistu jūga dēļ. Vai kāds vēl var ticēt padomju un krievu pasakai, ka viņi atbrīvoja Baltijas valstis? Tomēr Latvijā, Igaunijā un Lietuvā, kā arī Krievijā vēl joprojām dzīvo cilvēki, kas tic vecajai PSRS propagandas pasakai, ka viņi atbrīvojuši Baltijas valstis. Pēc neatkarības atgūšanas Latvijai, Igaunijai un Lietuvai bija jāatjauno viss, ko PSRS bija iznīcinājusi: tirdzniecību un tirdzniecības tīklus ar Rietumu valstīm; demokrātiskas valdības; īstu drošības sajūtu savos dzīvokļos un mājās; loģisku ekonomiku un kristīgās ētikas vērtības, kas bija pilnībā iznīcinātas padomju okupācijas laikā.

⁴² *Unpunished Crimes*. Stockholm-Toronto, 2003; 81.lpp. (Jāņa Riekstiņa raksts: *The Dictatorship of the Russian Language*).

⁴³ Ibid. 73.lpp. [Nikolaja Balabkina raksts: *The Destruction of Latvia's Economy, 1940-1941*].

⁴⁴ Ilgonis Upmalis, et al. *Latvija Padomju militārist varā*. Rīga, 2011; 225.lpp.

Piecdesmit gadu garumā, PSRS bija pārvērtuši Latviju milzu lielā militārajā bāzē. Latvijas ekonomika bija pilnībā integrēta PSRS militāri-industriālā kompleksa ekonomikā, kura ietvaros Latvija ražoja praktiski 80%+ no visām savām precēm un ražojumiem – PSRS armijas vajadzībām, it sevišķi tiem militārajiem okupācijas spēkiem, kas lielā skaitā atradās Latvijā un citās Baltijas valstīs. Citiem vārdiem, 80% no Latvijas kopprodukta aizgāja PSRS armijas uzturēšanai un vajadzībām; tas nozīmē, ka 4 no 5 latviešiem strādāja, lai tikai uzturētu PSRS militāro kompleksu Latvijā un citur, kamēr normālas patēriņa preces un elementāra pārtikas izvēles dažādība nebija cilvēkiem normāli pieejama, atskaitot komunistu partijas eliti.

PSRS izraisītie zaudējumi Baltijas valstīs un citur Otrā pasaules kara laikā un PSRS pēckara okupācijas posmā šajā rakstā nav sīkāk iztirzāti un pamatoti. Šī tēma ir prezentēta citos rakstos, ko veikuši pētnieki un eksperti no Baltijas valstīm, Polijas un citām valstīm. Daļa šo pētījumu tika prezentēti starptautiskajā konferencē 2011.gada 17. un 18. jūnijā Rīgā.